
3 1761 04666975 0

P. CORNELII TACITI
AB EXCESSU DIVI AUGUSTI
LIBER XV.

MET INLEIDING EN AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

DR. J. W. VAN ROOIJEN,
LEERAAR AAN HET GYMNASIUM TE ZUTPHEN.

P. NOORDHOFF. — 1918. — GRONINGEN.

INLEIDING.

Nadat de geschiedschrijver Tacitus[1]), na de vervaardiging van zijn kleinere werken, de Historiae had uitgegeven, welke den tijd van 69 n. C. tot den dood van Domitianus behandelden, heeft hij eerst daarna de libri „Ab Excessu Divi Augusti", meer bekend onder den naam „Annales", vervaardigd.

Het tijdstip, waarop dezen in het licht zijn gegeven, wordt door den schrijver zelf aangegeven. In lib, 2, 61 toch vertelt hij o. a. het volgende: exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii, quod *nunc* rubrum ad mare patescit. Met de rubrum mare nu wordt de Perzische golf bedoeld; de uitbreiding van het Rom. rijk tot de Perzische golf werd door Trajanus in het jaar 116 n. C. tot stand gebracht. Daar echter Hadrianus, direct na het aanvaarden van zijn regeering, (Augustus 117) deze veroveringen weer opgaf, kan de geciteerde plaats van Tacitus niet in Hadrianus' tijd zijn geschreven. Men kan dus de uitgave der Annales tusschen de jaren 116—117 stellen.

De Annales zijn zonder twijfel het meest volmaakte werk van den grooten geschiedschrijver. In 16 boeken behandelde hij den tijd vanaf den dood van Augustus (14 na C.) tot den 1en Jan. 69 n. C., en wel de regeeringen van Tiberius, Caligula, Claudius en Nero; ook was de tijd tusschen den dood van Nero (9 Juni 68), tot den 1en Jan 69, waar de Historiae beginnen, geschilderd.

Van al deze boeken zijn voor ons slechts bewaard gebleven, lib. I—IV, het begin van lib. V, lib. VI, waaraan het begin ontbreekt en lib. XI—XVI, doch aan het begin en het einde bevindt zich een hiaat.

De eerste 6 boeken bevatten de regeering van Tiberius (14—37 n. C.), boek 11 en 12 het einde van Claudius' regeering (nl. de jaren 47—54), boek 13—16 heeft tot inhoud de regeering van Nero tot het jaar 66; er ontbreekt echter een gedeelte van Tiberius'

---

[1]) Men vergelijke voor Tacitus' levensbeschrijving de Inleiding van mijn Germania-uitgave.

principaat, en wel het einde van het jaar 29, het geheele jaar 30 en de meeste gebeurtenissen van 31; de geheele regeering van Caligula, verder van Claudius' regeering het begin tot het jaar 47, ten slotte van Nero's regeeringstijd het slot van het jaar 66 en de beide daarop volgende jaren.

Toen Tacitus het plan opvatte de geschiedenis van het principaat van Augustus' dood tot aan dien van Domitianus te beschrijven, was hij zich bewust, dat zijn taak verschilde van die der geschiedschrijvers der republiek. Dezen toch konden over groote oorlogen en veroveringen verhalen, doch in den keizertijd was het feitenmateriaal zeer beperkt.

Wat wonder dus, dat Tacitus andere banen heeft bewandeld en zijn wijze van geschiedschrijven een psychologische werd? Men vergelijke hiermede wat wij bij Dubois-Guchan, Tacite (2. p. 396) over den schrijver lezen: „Il écrit pour le genre humain, quelque nom qu'il porte. Ce vaste esprit s'adresse à l'homme, qu'elle que soit sa nation; et il n'est plus éminemment historien que moraliste", en op p. 402: „Tacite a introduit l'homme dans l'histoire; c'est l'homme, c'est l'humanité qu'il raconte en racontant Rome et les Romains".

Het is Tacitus' doel de gedachten van de handelende personen op te sporen en uit te vorschen. Hij zelf verklaart ons, wat hij zich als de voornaamste taak der geschiedschrijving voorstelt (cf. Ann. 3, 65): „exequi sententias haud institui nisi insignes per honestum aut notabili dedecore; quod praecipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur utque pravis dictis factisque ex posteritate et infamia metus sit".

In zijn geheele werk treedt verder een zeker pessimisme op den voorgrond; hierdoor komt het waarschijnlijk, dat hij maar al te zeer geneigd is, bij zijn personen boos opzet te vermoeden; dat hij echter tot achterdocht en zwaarmoedigheid is gekomen is zeer zeker niet bevreemdend, daar hij de tijden van onderdrukking en willekeur had meegemaakt.

In het begin der Annales (c. 1. 1) verklaart Tacitus verder dat hij „sine ira et studio" zal schrijven en al weten wij thans, dat het beeld, dat hij ons van Tiberius heeft opgehangen, te schril is gekleurd en de figuur van Germanicus ons te fraai is afgeschilderd, zoo behoeven wij hierbij nog niet terstond aan partij-

digheid van den geschiedschrijver te denken; zijn verzekering behoeft niet als een ijdele leuze te worden opgevat; alleen zijn subjectivisme heeft hem misleid, hij vertelde de zaken zooals ze hem toeschenen, niet zooals ze werkelijk waren.

Men vergete verder niet, dat het Tacitus vooral te doen was een kunstwerk te scheppen, dat den lezer moest boeien; bij voorkeur behandelde hij daarom schokkende gebeurtenissen. Vooral het slot van een boek eindigt vaak met een dramatisch feit, zoo b.v. het 2e boek met den dood van Arminius, terwijl men vermoedt dat het 5e met Seianus' dood eindigde; het 11e boek sluit verder met Messalina's terechtstelling, het 12e met den dood van Claudius, het 14e met de laatste lotgevallen van Octavia en ten slotte het 15e boek met de onderdrukking der samenzwering van Piso. Dat dit niet toevallig is, springt duidelijk in het oog. Waarschijnlijk wilde Tacitus bij zijn lezers een zoo diep mogelijken indruk achterlaten.

Zijn stijl verheft zich ver boven het alledaagsche en gewone; dikwijls zijn poëtische wendingen en gedachten in het verhaal ingevlochten, terwijl voornamelijk de beknoptheid der uitdrukkingen in het oog valt; aan de fantasie van den lezer wordt het overgelaten het ontbrekende aan te vullen.

Door al deze oorzaken is de stijl van Tacitus zeer belangwekkend en afwisselend en is het lezen van zijn geschiedwerken een buitengewoon genot. Juist de omstandigheid, dat de lezer moet trachten de woorden en gedachten van den schrijver aan te vullen, geeft aan zijn werk een eigenaardige bekoring.

Voor den tekst volgde ik bijna geheel de uitgave van Halm-Andresen; voor den commentaar raadpleegde ik o.a. de edities van Orellius, Nipperdey, Draeger en Pfitzner.

Zutphen, Dec. 1917. v. R.

CORNELII TACITI
AB EXCESSU DIVI AUGUSTI
LIBER XV.

Gebeurtenissen van het jaar 62 n. C. (c. 1—22).

I. Vologaeses, koning der Parthen, vat het plan op, den oorlog tegen de Romeinen te beginnen.

I. Interea rex Parthorum Vologaeses cognitis Corbulonis rebus regemque alienigenam Tigranen Armeniae impositum, simul fratre Tiridate pulso spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens, magnitudine rursum Romana et continui foederis reverentia diversas ad curas trahebatur, cunctator ingenio et defectione Hyrcanorum, gentis validae, multisque ex eo bellis illigatus. atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliae extimulat: quippe egressus Armenia Tigranes Adiabenos, conterminam nationem, latius ac diutius quam per latrocinia vastaverat, idque primores gentium aegre tolerabant: eo contemptionis descensum, ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis tot per annos inter mancipia habiti. accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod praesidium aut unde peteret, rogitans: iam de Armenia

---

I. 1. *interea*, het verhaal keert hier terug tot lib. 14, 26; Corbulo had in het jaar 60 Tiridates uit Groot-Armenië verjaagd en Tigranes een deel van dit land gegeven.

2. *regemque*, sc. cognito.

3. *fastigium* = maiestatem et potentiam.

3. *ire ultum*, cf. c. 49.: ultum ibat.

4. *foederis reverentia*, bedoeld is het verdrag in 20 v. C. tusschen Augustus en de Parthen gesloten; dit verbond was tot nog toe door geen openlijken oorlog verbroken.

6. *defectione Hyrcanorum*, cf. 13. 37 en 14, 25.

6. *ex eo*, niettegenstaande defectione voorafgaat, cf. 12, 43: egestas et orta ex eo fames.

7. *novus . . . . nuntius contumeliae*, enallage i. p. v.: nuntius novae contumeliae.

8. *Adiabenos*, in Assyrië, een deel van het tegenw. Koerdistan, cf. 12, 13.

9. *vastaverat*, voor vastare aliquem i. p. v. terram alicuius, cf. 14, 23: quos Corbulo vastavit.

12. *obsidis*, Tigranis, daar deze langen tijd te Rome als gijzelaar had geleefd.

13. *Monobazus*, deze was zijn broer Izates op den troon opgevolgd.

concessum, proxima trahi; et nisi defendant Parthi, levius servitium apud Romanos deditis quam captis esse. Tiridates quoque regni profugus per silentium aut modice querendo gravior erat; non enim ignavia magna imperia contineri; virorum armorumque faciendum certamen; id in summa fortuna aequius, quod validius, et sua retinere privatae domus, de alienis certare regiam laudem esse.

II. Tiridates wordt tegen Tigranes afgezonden.

II. Igitur commotus his Vologaeses concilium vocat et proximum sibi Tiridaten constituit atque ita orditur: 'hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per aetatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi, qui tertius potentiae gradus habetur': nam Medos Pacorus ante ceperat. 'videbarque contra vetera fratrum odia et certamina familiae nostrae penates rite composuisse. prohibent Romani et pacem numquam ipsis prospere lacessitam nunc quoque in exitium suum abrumpunt. non ibo infitias: aequitate quam sanguine,

---

1. *trahi* cf. Germ. 36: tracti ruina Cheruscorum et Fosi = implicati et correpti, vert. h. l.: volgden thans.

1. *levius servitium esse*, hiervoor is een gedachte uitgevallen, ongeveer als volgt luidende: se ad Romanos defecturum, nam levius . . . .

3. *regni profugus*, profugus c. gen. is bij Tac. h. l. ἅπαξ εἰρημένον, cf. Plin. H. N. 7, 104: bis vinculorum eius (sc. Hannibalis) profugus.

3. *gravior erat* = altius commovebat fratrem Vologaesem.

5. *aequius . . . . quod validius*, cf. Germ. 36: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.

II. 7. *concilium*, hier een raad van aanzienlijken of vrijen, die in 't Parthische land niet veel in aantal waren, niet te denken aan den senaat der Parthen, cf. Strabo 11, 9, 3: τῶν Παρθυαίων συνεδριόν φησι Ποσειδώνιος εἶναι διττόν, τὸ μὲν συγγενῶν, τὸ δὲ σοφῶν καὶ μάγων, 'εξ ὧν ἀμφοῖν τους βασιλεῖς καθίστασθαι.

9. *summo nomine*, sc. regis Parthorum; de koningen der Meden en Armeniërs waren van dezen afhankelijk.

10. *deduxi*, cf. 12, 50. *nam Medos . . . . ceperat*, hiervoor een gedachte aan te vullen bv.: de Meden kwamen niet in aanmerking, want . . . *Pacorus*, cf. 15, 14.

12. *vetera fratrum odia*. cf. 4, 60: solita fratribus odia en 13, 17: antiquas fratrum discordias.

12. *familiae nostrae*, te verb. met: penates.

15. *ibo infitias* = infitiabor; (volgens sommigen is infitias = infitians).

causa quam armis retinere parta maioribus malueram. si cunctatione deliqui, virtute corrigam. vestra quidem vis et gloria ⟨in⟩ integro est, addita modestiae fama, quae neque summis mortalium spernenda est et a dis aestimatur.' simul diademate caput Tiridatis evinxit, promptam equitum manum, quae regem ex more sectatur, Monaesi, nobili viro, tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis, mandavitque Tigranen Armenia exturbare, dum ipse positis adversus Hyrcanos discordiis vires intimas molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. Corbulo neemt maatregelen Syrië te beschermen.

III. Quae ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo et Vettio Bolano subsidium Tigrani mittit, occulto praecepto, compositius cuncta quam festinantius agerent: quippe bellum habere quam gerere malebat, scripseratque Caesari proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologaese acriore in discrimine esse. atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat, tumultuariam provincialium manum armat, hostiles ingressus praesidiis intercipit. et quia egena aquarum regio est, castella fontibus inposita; quosdam rivos congestu harenae abdidit.

---

1. *causa*, met het recht, aan de zaak verbonden. cf. 13, 37: qui causa quam vi agere mallent.
1. *malueram* = ik zou gewild hebben, cf. Cic. ad Att. 2, 19, 3: equidem malueram . . . . silentio transiri en ad Fam. 7 3, 6: haec tecum coram malueram; daarentegen Suet. Vesp. 8: maluissem allium oboluisses.
4. *aestimatur*, in rekening brengen. *evinxit*, cf. Verg. Aen. 5, 774: ipse caput tonsae foliis evinctus olivae.
5. *promptam*, slagvaardig.
8. *molem belli*, cf. Hist. 3, 1: per quas (provincias) velut alterius belli molem cieret.
III. 11. *Verulano Severo*, cf. 14, 26; later werd hij consul. *Vettio Bolano*, Vettius Bolanus werd eveneens later consul; in 69 en 70 was hij stadhouder van Britannië, ten slotte proconsul over Asia.
12. *compositius*, meer bezadigd.
13. *habere quam gerere*, cf. Hist. 4, 34: corrupta totiens victoria non falso suspectus bellum malle.
16. *reliquas*, dit waren er 3. *pro*, vooraan op.
16. *tumultuariam provincialium manum* = de landstorm.
17. *hostiles ingressus* = hostes ingredientes.

IV. De Parthen belegeren Tigranocerta.

IV. Ea dum a Corbulone tuendae Syriae parantur, acto raptim agmine Monaeses, ut famam sui praeiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit. occupaverat Tigranocertam, urbem copia defensorum et magnitudine moenium validam. ad hoc Nicephorius amnis haud spernenda latitudine partem murorum ambit, et ducta ingens fossa, qua fluvio diffidebatur. inerantque milites et provisi ante commeatus, quorum subvectu pauci avidius progressi et repentinis hostibus circumventi ira magis quam metu ceteros accenderant. sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla comminus audacia: raris sagittis neque clausos exterret et semet frustratur. Adiabeni cum promovere scalas et machinamenta inciperent, facile detrusi, mox erumpentibus nostris caeduntur

V. Corbulo sluit een wapenstilstand met Vologaeses.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunae ratus misit ad Vologaesen, qui expostularent vim provinciae illatam: socium amicumque regem, cohortes Romanas circumsederi. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in

---

IV. 1. *tuendae Syriae*, cf. 3, 27: tuendae libertatis.

2. *famam sui*, cf. 12, 37: supplicium mei, en Nep. Lys. 1,1: magnam reliquit sui famam. *praeiret*, met den acc. geconstr. alleen hier en 2, 83 en 6, 21.

3. *Tigranocertam*, deze stad was ongeveer ten tijde van Sulla's dictatuur door Tigranes van Armenië gesticht; in 69 v. C. was zij door Lucullus verwoest, doch later weer een aanzienlijke stad geworden.

5. *Nicephorius*, deze was een zijrivier van den boven-Tigris.

6. *qua fluvio diffidebatur*, vert.: waar de rivier niet voldoende zekerheid aanbood.

6. *inerant milites*, sc. Romani, nl. 1000 legionarii, 3 cohortes sociorum en 2 alae equitum (cf. 14, 26).

8. *repentinis* = repente ingruentibus.

8. *ira . . . . accenderant*, zeugma, = ira magis accenderant, quam metu perculerant.

9. *sed Partho . . . . nulla comminus audacia*, cf. Justin. 41, 2, 7: comminus in acie proeliari aut obsessas expugnare urbes nesciunt.

10. *se frustratur* — zich tevergeefs aftobben.

V. 13. *moderandum . . . . ratus*, cf. c. 3, 12: compositius quam festinantius agere. *expostularent* — zijn beklag indienen.

16. *potius*, h. l. gebr., om den eisch eenigszins te verzachten, en met een verzoek gelijk te stellen.

agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem delectus apud oppidum Nisibin, septem et triginta milibus passuum a Tigranocerta distantem, adit regem et mandata ferociter edidit. Vologaesi vetus et penitus infixum erat arma Romana vitandi, nec praesentia prospere fluebant. inritum obsidium, tutus manu et copiis Tigranes, fugati, qui expugnationem sumpserant, missae in Armeniam legiones, et aliae pro Suria paratae ultro irrumpere; sibi inbecillum equitem pabuli inopia; nam exorta vis locustarum ambederat, quicquid herbidum aut frondosum. igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad imperatorem Romanum legatos super petenda Armenia et firmanda pace respondet; Monaesen omittere Tigranocertam iubet, ipse retro concedit.

VI. Caesennius Paetus.

VI. Haec plures ut formidine regis et Corbulonis minis patrata ac magnifica extollebant. alii occulte pepigisse interpretabantur, ut omisso utrimque bello et abeunte Vologaese Tigranes quoque

---

1. *Casperius*, deze wordt ook genoemd lib. 12, 45, waar hij in Gorneae centurio is.
2. *Nisibin*, een stad in Mesopotamië, tegenwoordig Nisibin of Nessabin geheeten.
3. *edidit* — volvoeren.
4. *vitandi*, cf. 13, 26: *nec grave.... retinendi;* men verwacht h. l. den inf., men moet echter een subst. aanvullen: b.v. vetus et penitus infixum (consilium) erat .... vitandi.
5. *prospere fluebant*, cf. Dial. 5: rebus prospere fluentibus, Cic. de Off. 1, 90: in rebus prosperis et ad voluntatem nostram fluentibus. *inritum obsidium ....*, gedachten van Vologaeses, in den nom. gepl. evenals 1, 41: socer Drusus .... infans... in contubernio legionum eductus. *manu* = militibus. *copiis* = commeatu.
6. *sumpserant*, men verwacht: susceperant.
7. *legiones et aliae*, i. p. v.: aliae legiones .... aliae, cf. c. 13: pars .... et alii. *pro* = aan de grens van.
8. *sibi imbecillum*, overgang tot de oratio obliqua.
9. *ambederat*, een oud, zeldzaam voorkomend verbum, cf. Verg. 3, 257: ambesas subigat malis absumere mensas.
10. *abstruso*, cf. 3, 6: ut .... abstruserint tristitiam.
11. *super* = de.
VI. 14. *plures*, de meesten.
16. *Tigranes .... abscederet*, Tigranes kreeg het koningschap niet meer terug; Vespasianus gaf later aan zijn zoon Alexander een klein rijk in Cilicië.

Armenia abscederet, cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quae bello defenderant? an melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? dilata prorsus arma, ut Vologaeses cum alio quam cum Corbulone certaret, Corbulo meritae tot per annos gloriae non ultra periculum faceret. nam, ut rettuli, proprium ducem tuendae Armeniae poposcerat, et adventare Caesennius Paetus audiebatur. iamque aderat, copiis ita divisis, ut quarta et duodecima legiones addita quinta, quae recens e Moesis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cappadocumque auxilia Paeto oboedirent, tertia et sexta et decuma legiones priorque Syriae miles apud Corbulonem manerent; cetera ex rerum usu sociarent partirenturve. sed neque Corbulo aemuli patiens, et Paetus, cui satis ad gloriam erat, si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil caedis aut praedae, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans: se tributa ac leges et pro umbra regis Romanum ius victis impositurum.

VII. Paetus trekt Armenië binnen.

VII. Sub idem tempus legati Vologaesis, quos ad principem missos memoravi, revertere inriti, bellumque prŏpălam sumptum a Parthis. nec Paetus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum

---

1. *abscederet,* h. l. zonder praepositie gebr., cf. 13, 7.
2. *per otium,* h. l. vredesrust.
2. *defenderant,* h. l. indic. niettegenstaande de orat. obl., cf. 1, 10: .... et machinator doli Caesar abstulerat.
6. *meritae* = verworven, zonder dat daarbij gedacht wordt, of hij den roem waardig was, cf. Agric. 4: iisque ipsis virtutibus iram Gai Caesaris meritus, en Caesar B. G. 6, 5, 2: ex eo quod meruerat odio.
6. *non,* h. l. inplaats van: ne, cf. 13, 40: refugos non sequerentur. 7. *ut rettuli,* cf. c. 3, 14: .... proprio duce opus esse.
8. *Caesennius Paetus,* deze was consul in 61 n. C., cf. 14, 29.
9. *quarta* — Scythica; *duodecima,* Fulminata, *quinta,* Macedonica.
12. *prior Syriae miles* — quae auxilia prius in Syria fuerant.
15. *usurpatas* — volvoeren. *nomine tenus* — slechts in naam.
17. *umbra,* cf. Cic. p. Rab. Post. 41: umbram equitis Romani et imaginem videtis.

VII. 19. *memoravi:* in cap. 5, 10 is echter slechts vermeld: missurum ad imperatorem Romanum legatos .... respondit. *inriti,* cf. 1, 59: irritusque ... discesserit.

quartam Funisulanus Vettonianus eo in tempore, duodecumam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. nam in transgressu Euphratis, quem ponte tramittebant, nulla palam causa turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retro evasit; hostiaque, quae muniebantur, hibernaculis adsistens semifacta opera fuga perrupit seque vallo extulit; et pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. Paetus' nalatigheid en aanmatiging.

VIII. Ceterum Paetus spretis ominibus, necdum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariae provisu, rapit exercitum trans montem Taurum reciperandis, ut ferebat, Tigranocertis vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset. et capta quaedam castella, gloriaeque et praedae nonnihil partum, si aut gloriam cum modo aut praedam cum cura habuisset: longinquis itineribus percursando, quae obtineri nequibant, corrupto, qui captus erat, commeatu et instante iam hieme, reduxit exercitum conposuitque ad Caesarem litteras quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

---

1. *Funisulanus Vettonianus*, zijn naam komt op eenige Lat. inscripties voor; in de jaren 84 of 85 was hij stadhouder van Pannonië.

2. *tristi omine*, h. l. het singulare gebr. omdat het eerste voorteeken alleen bij den overgang van den Euphraat plaats had; de 2 andere omina geschiedden later. *tristi* — ongeluk voorspellend. *in transgressu Euphratis*, wellicht bij Melitene in Cappadocië, waar in c. 26 eveneens een overtocht over den Euphraat plaatsvindt.

5. *quae muniebantur, hibernaculis*, de relatieve zin is hier ongewoon vooropgesteld.

5. *adsistens*, om n.l. geofferd te worden, als de hibernacula gereed waren.

6. *pila . . . . arsere*, cf. evenzoo 12, 64: signa ac tentoria militum igne caelesti arsere. 7. *magis insigni prodigio*, vert.: en dat was een nog meer . . . . wonderteeken.

VIII. 10. *rapit* = raptim ducit.

11. *ferebat* = zeggen, cf. 4, 40, 32: non occulti ferunt en 6, 49, 8: quamquam . . . . aliaque in eundem dolorem maesta et miseranda diu ferret.

14. *gloriam cum modo*, dit slaat op het volgende: composuit . . . . litteras verbis magnificis. *cum cura*, dit heeft betrekking op het volgende: corrupto qui captus erat commeatu.

15. *percursando*, h. l. = percursans.

16. *hieme*, de winter tusschen 62 en 63 is bedoeld.

18. *vacuas*, h. l. alleen door Tac. met den gen., Hist. 1, 86 met a geconstr., anders met de ablat.

IX. Corbulo's maatregelen.

IX. Interim Corbulo numquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus praesidiis insedit; et ne ponti iniciendo impedimentum hostiles turmae afferrent (iam enim subiectis campis magna specie volitabant), naves magnitudine praestantes et conexas trabibus ac turribus auctas agit per amnem catapultisque et ballistis proturbat barbaros, in quos saxa et hastae longius permeabant, quam ut contrario sagittarum iactu adaequarentur. dein pons continuatus, collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta celeritate et ostentatione virium, ut Parthi omisso paratu invadendae Syriae spem omnem in Armeniam verterent, ubi Paetus imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat, reliquas promiscuis militum commeatibus infirmaverat, donec adventare Vologaesen magno et infenso agmine auditum.

X. Paetus wordt door de Parthen in het nauw gebracht.

X. Accitur legio duodecima, et unde famam aucti exercitus speraverat, prodita infrequentia. qua tamen retineri castra et eludi Parthus tractu belli poterat, si Paeto aut in suis aut in alienis consiliis constantia fuisset: verum ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienae sententiae

---

IX. 3. *magna specie* = ita ut magna esse eorum multitudo videretur.

5. *auctas*, versterkt. *agit*, agere wordt eigenl. gebr. als krijgsterm = het voortschuiven van belegeringswerktuigen.

5. *catapultis*, uit de catapultae werden groote pijlen en lansen in horizontale richting geslingerd; uit de *ballistae* werden steenen en balken in een boog geworpen.

8. *adversi* — aan de andere zijde gelegen.

9. *ostentatione* — ontplooiing.

10. *paratu*, h. l. i. p. v.: apparatu.

13. *commeatibus* = het geven van verlof. *promiscuis*, zonder onderscheid te maken.

X. 15. *accitur*, n.l. naar de legerplaats, waar Paetus met het 4e legioen overwinterde.

16. *prodita infrequentia*, sc. est.; Paetus had n.l. gehoopt de vijanden te kunnen imponeeren, in plaats hiervan bleek echter, nu één winterkwartier van één legioen ruimte aanbood voor twee legioenen, hoezeer de gelederen, door het geven van verlof, gedund waren.

17. *eludi*, behendig ontwijken. *tractu belli* = bello trahendo.

19. *firmatus* = confirmatus.

indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. et tunc relictis hibernis non fossam neque vallum sibi, sed corpora et arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi proelio certaturus. deinde amisso centurione et paucis militibus, quos visendis hostium copiis praemiserat, trepidus remeavit. et quia minus acriter Vologaeses instinterat, vana rursus fiducia tria milia delecti peditis proximo Tauri iugo imposuit, quo transitum regis arcerent; alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. coniux ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, data in praesidium cohorte ac disperso milite, qui in uno habitus vagum hostem promptius sustentavisset. aegre compulsum ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur. nec a Corbulone properatum, quo gliscentibus periculis etiam subsidii laus augeretur. expediri tamen itineri singula milia ex tribus legionibus et alarios octingentos, parem numerum e cohortibus iussit.

XI. Vervolg.

XI. At Vologaeses, quamvis obsessa a Paeto itinera hinc peditatu inde equite accepisset, nihil mutato consilio, [sed] vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum centurione Tarquitio Crescente turrim, in qua praesidium agitabat, defendere auso factaque saepius eruptione et caesis, qui barbarorum propius suggrediebantur, donec ignium iactu circumveniretur. peditum

---

3. *quasi . . . . certaturus* = Gr. ὡς μαχούμενος.
7. *delecti peditis*, n.l. uit de legioenen, cf. c. 11, 3: legionarios obtrivit.
7. *proximo Tauri iugo*, volgens Dio 62, 21 werd Paetus bij Rhandeia, aan den Arsanias, een zijrivier v/d Euphraat, door de Parthen belegerd. *quo*, sc. iugo. *transitum regis arcerent*, daarentegen Hist. 4, 19: ut arceret transitu Batavos.
8. *alares*, dit zijn de ruiters der bondgenooten.
9. *Arsamosata*, dit lag in de buurt der legerplaats, aan den linkeroever van den Arsanias.
10. *cohorte*, deze bestond eveneens uit bondgenooten.
XI. 16. *hinc . . . . inde*, cf. 13, 38: ideo artum inde numerum finiri et hinc maiorem offerri . . . . 17. *sed vi ac minis*, een lichte anakolouth, voluit zou de uitdr. moeten luiden: nihil mutato consilio sed (itinere continuato) vi etc. *vi*, behoort chiastisch bij: legionarios obtrivit. 18. *minis*, behoort bij: alares exterruit.
20. *facta eruptione et caesis*, sc. ab eo.

si quis integer, longinqua et avia, vulnerati castra repetivere, virtutem regis, saevitiam et copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum, qui eadem pavebant. ne dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiae munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, veniret propere, signa et aquilas et nomen reliquum infelicis exercitus tueretur; se fidem interim, donec vita subpeditet, retenturos.

XII. Corbulo gaat naar Armenië.

XII. Ille interritus et parte copiarum apud Suriam relicta, ut munimenta Euphrati inposita retinerentur, qua proximum et commeatibus non egenum, regionem Commagenam, exim Cappadociam, inde Armenios petivit. comitabantur exercitum praeter alia sueta bello magna vis camelorum onusta frumenti, ut simul hostem famemque depelleret. primum e perculsis Paccium, primi pili centurionem, obvium habuit, dein plerosque militum; quos diversas fugae causas obtendentes redire ad signa et clementiam Paeti experiri monebat: se nisi victoribus immitem esse. simul suas legiones adire, hortari; priorum admonere, novam gloriam ostendere. non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana duasque in iis legiones pretium laboris peti. si singulis mani-

---

1. *longinqua et avia*, sc. petivere, te nemen uit: repetivere.
2. *saevitiam*, strijdwoede. *gentium*, uit welken het leger der Parthen bestond; de geheele beschrijving doet ons denken aan Hist. 3, 61: quidam in castra refugi cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium....
6. *nomen .... exercitus*, vert.: het ongelukkige leger, dat nog slechts in naam bestond, het schaduwbeeld van ....
XII. 8. *apud* = in.
9. *qua proximum*, sc. fuit.
10. *egenum*, h. l. alleen c. abl. geconstr. *Commagenam*, h. l. adject.; Commagene was het N. ●.lijkste deel van Syrië (tegenw. Camash).
12. *onusta frumenti*, dezelfde constr. komt voor bij Plautus Aul. 4, 2, 4: aulam onustam auri.
13. *Paccium*, cf. 13, 36: curam praesidiorum Paccio Orfito, primi pili honore perfuncto, mandat,
14. *plerosque*, zeer velen.
16. *experiri*, het laten aankomen op: cf. Caesar B. G. 1, 31: fortunamque, quaecumque accidat, experiantur.
16. *se nisi victoribus immitem esse* = se fugitivis immitem et nonnisi victoribus mitem esse.
19. *peti* — het doel zijn.

pularibus praecipua servati civis corona imperatoria manu tribueretur, quod illud et quantum decus, ubi par eorum numerus aspiceretur, qui adtulissent salutem et qui accepissent! his atque talibus in commune alacres (et erant quos pericula fratrum aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant.

XIII De positie van Paetus wordt zeer kritiek.

XIII. Eoque intentius Vologaeses premere obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo inbellis aetas defendebatur, adpugnare, propius incedens, quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in proelium eliceret. at illi vix contuberniis extrahi, nec aliud quam munimenta propugnabant, pars iussu ducis, et alii propria ignavia, aut Corbulonem opperientes, ac vis ⟨si⟩ ingrueret, provisis exemplis ⟨pacis⟩ Caudinae Numantinaeque; ⟨neque⟩ eandem vim Samnitibus, Italico populo, ac Parthis, Romani imperii aemulis. validam quoque et laudatam antiquitatem, quotiens fortuna contra daret, saluti consuluisse. qua desperatione exercitus dux subactus primas tamen litteras ad Vologaesen non supplices,

---

1. *praecipua* = als een bijzondere onderscheiding, cf. Plin. H. N. 16, 4, 13: accepta licet uti perpetuo; ludis ineunti semper adsurgi etiam ab senatu in more est, sedendi ius in proximo senatui; vacatio munerum omnium ipsi patrique et avo paterno.

2. *ubi . . . . accepissent*, de beteekenis is: als men even veel redders als geredden zou zien.

4. *in commune* = communiter, cf. Agric. 12: in commune consulere.

5. *diu i. p. v.: die*, eveneens Hist. 2, 5, noctu diuque.

XIII. 8. *castellum*, het in cap. 10 genoemde Arsamosata.

9. *adpugnare*, een vox Tacitea, cf. 2, 81; 4, 48. *incedens* — naderen.

10. *nec aliud quam*, vert. op zijn hoogst. *propugnabant*, eig. = tegenstand bieden, verdedigen, cf. 13, 31: quae libidine deliquerant ambitu propugnant en Stat. Theb. II, 584: propugnans pectora parma.

11. *pars . . . . et alii*, cf. c. 5, 7: legiones et aliae. *et alii*, door aut weer in 2 deelen onder verdeeld.

13. *provisis* = iam antea praeparatis ac quaesitis.

13. *Caudinae*, na de nederlaag bij de Furculae Caudinae in 321 v. C. *Numantinae*, in 137 v. C. moest Mancinus, met zijn geheele leger bij Numantia ingesloten, een smadelijk verdrag sluiten.

14. *Italico populo*, vert.: slechts een . . . .

15. *quotiens fortuna contra daret* = quotiens fortuna adversa esset, dezelfde uitdr. nog Hist. 1, 65: si fortuna contra daret.

sed in modum querentis composuit, quod pro Armeniis semper Romanae dicionis aut subiectis regi, quem imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex aequo utilem; ne praesentia tantum spectaret: ipsum adversus duas legiones totis regni viribus advenisse; at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuvarent.

XIV. Verdrag tusschen de Romeinen en Parthen.

XIV. Ad ea Vologaeses nihil pro causa, sed opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridaten rescripsit; illum locum tempusque consilio destinatum, quid de Armenia cernerent; adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul ut de legionibus Romanis statuerent. missi posthac Paeto nuntii et regis colloquium petitum, qui Vasacen, praefectum equitatus, ire iussit. tum Paetus Lucullos, Pompeios et si qua Caesares obtinendae donandaeve Armeniae egerant, Vasaces imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos memorat. et multum in vicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis iis, quae pepigissent, adhibetur. placuitque liberari obsidio legiones et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi, quibus perpetratis copia Vologaesi fieret mittendi ad Neronem legatos.

---

1. *pro* — ten gunste van, om n.l. de Armeniërs van de Rom. af te brengen.
3. *ex aequo* — voor beide partijen gelijkelijk.
6. *iuvarent* = sustinerent.
XIV. 8. *illum locum*, n.l. de plaats, waar hij zich thans bevond.
9. *cernerent* = decernerent, cf. Verg. Aen. 12, 708: stupet ipse Latinus ingentis genitos diversis partibus orbis Inter se coisse viros et cernere ferro.
10. *dignum*, subst. = rem dignam; over den gen. bij dignus cf. Verg. Aen. 12, 648: sancta ad vos anima atque istius inscia culpae, Descendam magnorum haud umquam indignus avorum. *simul*, tegelijk met de beslissing over Armenië.
11. *Paeto* = a Paeto.
12. *Lucullos*. Lucullus versloeg Tigranes in 69 bij Tigranocerta, in 68 Tigranes en Mithridates bij den Arsanias. *Pompeios*, Pompejus overwon Mithridates in 66 v. C., Tigranes onderwierp zich hierop en kreeg zijn rijk terug.
13. *Caesares*, Augustus had eerst Tigranes, daarna Artavesdes en vervolgens Ariobarzanes op den troon geplaatst, Tiberius later Artaxias III; Caligula liet Mithridates naar Rome komen en hield hem gevangen, in 51 n. C. onder Claudius werd de usurpator Radamistus ondersteund.
13. *optinendae . . . . Armeniae*, waarsch. gen., om het doel aan te duiden, cf. 2, 59: cognoscendae antiquitatis.
19. *perpetratis*, dit verbum is met opzet gebruikt, om het smadelijke van het verdrag in het licht te stellen.

XV. De Romeinen verkrijgen vrijen aftocht.

XV. Interim flumini Arsaniae (is castra praefluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter expedientis; sed Parthi quasi documentum victoriae iusserant; namque iis usui fuit, nostri per diversum iere. addidit rumor sub iugum missas legiones et alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia aut iumenta adgnoscentes abstrahentesque; raptae etiam vestes, retenta arma, pavido milite et concedente, ne qua proelii causa existeret. Vologaeses armis et corporibus caesorum aggeratis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit: fama moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. flumen Arsaniam elephanto insidens, proximus quisque regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat pontem cessurum oneri dolo fabricantium; sed qui ingredi ausi sunt, validum et fidum intellexere.

XVI. Corbulo gaat naar Armenië.

XVI. Ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem inicerent, contraque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum et pabulo attrito relicturos oppugnationem,

---

XV. 1. *Arsaniae*, over den Arsanias cf. c. 10. *praefluebat* = praeterfluebat.
2. *imposuit* — sc. Paetus.
2. *quasi*, als, h. l. de werkelijkheid.
4. *per diversum* = in tegenovergestelde richting. *addidit rumor*, cf. Suetonius, Nero 39: ignominia ad Orientem, legionibus in Armenia sub iugum missis aegreque Syria retenta.
5. *alia ex rebus infaustis* = andere dingen, die tot het gebied der onheilen behooren. *simulacrum* = similia.
5. *usurpatum* — uitoefenen.
7. *captiva*, h. l. i. p. v. capta (sc. a Romanis). *adgnoscentes*, sc. ut sua.
10. *aggeratis*, cf. 1, 61: aggerata ossa en Verg. Georg. 3, 556: aggerat cadavera.
13. *proximus regem*, de acc. bij propior en proximus komt bij Tac. zelden voor, meer gewoon is de dat.
XVI. 17. *constitit*, cf. 13, 35: satis constitit; het vaststaan van het feit wordt in het verleden gemeld.
17. *prodiderit Corbulo* — n.l. in zijn mémoires, welke door Plinius worden geciteerd.
18. *relicturos*, sc. fuisse.

neque se plus tridui itinere afuisse. adicit iure iurando Paeti cautum apud signa, astantibus iis, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litterae Neronis, an paci annueret. quae ut augendae infamiae composita, sic reliqua non in obscuro habentur, una die quadraginta milium spatium emensum esse Paetum, desertis passim sauciis, neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quam si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis aput ripam Euphratis obvius non eam speciem insignium et armorum praetulit, ut diversitatem exprobraret: maesti manipuli ac vicem commilitonum miserantes ne lacrimis quidem temperare; vix prae fletu usurpata consalutatio. decesserat certamen virtutis et ambitio gloriae, felicium hominum affectus: sola misericordia valebat, et apud minores magis.

XVII. Paetus gaat naar Syrië terug.

XVII. Ducum inter se brevis sermo secutus est, hoc conquerente iam inritum laborem, potuisse bellum fuga Parthorum finiri; ille integra utrique cuncta respondit: converterent aquilas et iuncti invaderent Armeniam abscessu Vologaesis infirmatam. non ea imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum e provincia egressum; quando in incerto habeantur

---

2. *apud signa*, de signa stonden voor het praetorium in den hoofdweg (principia), om een altaar en vormden het heiligdom van de legerplaats; hier werd militair recht gesproken en werden redevoeringen gehouden.
2. *testificando*, dat. van doel; cf. 13, 11.
5. *non in obscuro habentur* — buiten twijfel zijn.
5. *quadraginta milium* — de gewone dagmarsch (iustum iter) was (volgens Caesar) 20 Rom. mijlen; cf. Vegetius 1, 9: militari gradu viginti milia passuum horis quinque dumtaxat aestivis conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis viginti quattuor peragenda sunt. Quidquid addideris, iam cursus est.
7. *trepidationem*, sc. fuisse.
8. *apud ripam Euphratis*, bij Melitene (cf. c. 26).
9. *insignium*, h. l. alle militaire onderscheidingsteekenen.
10. *diversitatem* = fortunam contrariam.
11. *lacrimis*, cf. 13, 3: nemo risui temperare.
14. *minores*, vgl. ons.: minderen, in tegenstelling met de officieren.
XVII. 16. *laborem*, om n.l. Paetus te hulp te komen.
17. *integra utrique cuncta*, vert. = dat voor beiden nog niets verloren was.
19. *Corbulo*, sc. ait; dit is weggevallen, daar respondit voorafging.
20. *quando* = quoniam.

Parthorum conatus, Suriam repetiturum. sic quoque optimam fortunam orandam, ut pedes confectus spatiis itinerum alacrem et facilitate camporum praevenientem equitem adsequeretur. exin Paetus per Cappadociam hibernavit. at Vologaesi ad Corbulonem missi nuntii, detraheret castella trans Euphraten amnemque, ut olim, medium faceret; ille Armeniam quoque diversis praesidiis vacuam fieri expostulabat, et postremo concessit rex; dirutaque, quae Euphraten ultra communiverat Corbulo, et Armenii sine arbitro relicti sunt.

XVIII. IJdel vertoon te Rome. Korenuitdeelingen.

XVIII. At Romae tropaea de Parthis arcusque medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab senatu integro adhuc bello neque tum omissa, dum aspectui consulitur spreta conscientia. quin et dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quo securitatem annonae sustentaret. cuius pretio nihil additum est, quamvis ducentas ferme naves portu in ipso violentia tempestatis et centum alias Tiberi subvectas fortuitus ignis absumpsisset. tris dein consulares, L. Pisonem, Ducenium Geminum, Pompeium

---

1. *sic quoque*, ook onder deze omstandigheden.
2. orandam, sc. a deis, cf. 4, 7: precandam modestiam, ut contentus esset, = rogandos deos ut modestiam Seiano darent.
3. *facilitate*, facilitas is h. l. als het ware een personificatie, cf. 12, 43: modestia hiemis; = de bereidwilligheid, medewerking.
3. *adsequeretur*, voordat deze n.l. diep binnen in Armenië was gevallen.
4. *Vologaesi* = a Vologaese.
5. *detraheret* = deduceret praesidia e castellis. *castella trans Euphraten*, cf. c. 9. en 12.
6. *medium* — vert.: tot grens. *diversis* = hostilibus, cf. 13, 57: diversam aciem.
7. *expostulabat*, h. l. i. p. v.: postulabat; met acc. c. inf. nog Hist. 1, 82; 3, 83.
9. *sine arbitro* = zonder dat iemand zich in hun zaken mengde.

XVIII. 11. *integro adhuc bello* = nondum fuso Paeto.
12. *tum* — nadat zij n.l. van het smadelijke verdrag hadden gehoord. *dum*, h. l. met causale beteekenis. *aspectui* = magnificentiae.
13. *frumentum plebis*, dit was bestemd om voor geringen prijs aan de armen te worden verkocht.
16. *portu in ipso*, in Ostia.
18. *L. Pisonem*, Piso was in 57 consul geweest. (cf. 13, 28).
18. *Ducenium Geminum*, deze was onder Galba praefectus urbi, cf. Hist. 1, 14. *Pompeium Paulinum*, hij was in 58 stadhouder van Germania inferior geweest; zijn schoonzoon Seneca prijst in zijn geschrift „De brevitate vitae" (c. 18) zijn onbaatzuchtigheid en trouw.

Paulinum, vectigalibus publicis praeposuit, cum insectatione priorum principum, qui gravitate sumptuum iustos reditus anteissent: se annuum sexcenties sestertium rei publicae largiri.

XIX. Schijnadopties.

XIX. Percrebuerat ea tempestate pravus mos, cum propinquis comitiis aut sorte provinciarum plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, praeturasque et provincias inter patres sortiti statim emitterent manu, quos adoptaverant. *** magna cum invidia senatum adeunt, ius naturae, labores educandi adversus fraudem et artes et brevitatem adoptionis enumerant. satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus gratiam honores, cuncta prompta et obvia haberent. sibi promissa legum diu expectata in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus longa patrum vota repente adaequaret. factum ex eo senatus consultum, ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici iuvaret ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset.

XX. Claudius Timarchus Cretensis wordt aangeklaagd. Rede van Paetus Thrasea.

XX. Exim Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris

---

1. *vectigalibus publicis*, bedoeld zijn de inkomsten uit de provinciae senatoriae, welke in de staatskas (aerarium) werden gestort.

2. *reditus* — inkomsten. *anteissent*, vert.: reeds tevoren hadden aangesproken. *sexcenties sestertium*, cf. 13, 31.

XIX. 5. *aut sorte*. sc. propinqua. *plerique* = zeer velen.

6. *adsciscerent filios*. = een van de bepalingen van de lex Papia Poppaea toch luidde: qui candidatorum plures liberos habebit praefertor, cf. 2, 51. *inter patres* — als vaders.

7. *emitterent manu*. (= patria potestate), meestal manu mittere, cf. echter Liv. 24, 18, 12.

7. *magna cum invidia*, onder groote verwijten (die misnoegen moesten opwekken tegen hen, die adopties gefingeerd hadden). 8. *adeunt*, sc. veri patres. *adversus* — in tegenstelling met.

8. *fraudem*, hiermede is de schijnadoptie bedoeld; *artes*, dit slaat op adoptie in het algemeen.

10. *securitate*, daar zij de zorgen niet kennen, die de kinderen aan de ouders veroorzaken. *gratiam*, vriendelijkheden van den kant der erfenisjagers.

11. *diu expectata*, n.l. van het oogenblik af, waarop zij den door de wet bepaalden leeftijd voor de ambten hadden. 12. *in ludibrium verti*, evenals of men hen met de beloften had willen foppen.

15. *muneris publici* — staatsdienst.

XX. 17. *reus agitur*, daar de zaak betrekking had op de bewoners van een senaatsprovincie kon zij in den senaat worden behandeld.

criminibus, ut solent praevalidi provincialium et opibus nimiis ad iniurias minorum elati: una vox eius usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dictitasset in sua potestate situm, an proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. quam occasionem Paetus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat provincia Creta depellendum, haec addidit: usu probatum est, patres conscripti, leges egregias, exempla honesta apud bonos ex delictis aliorum gigni. sic oratorum licentia Cinciam rogationem, candidatorum ambitus Iulias leges, magistratuum avaritia Calpurnia scita pepererunt; nam culpa quam poena tempore prior, emendari quam peccare posterius est. ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelae sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium iudicio esse.

XXI. Vervolg.

XXI. Olim quidem non modo praetor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, et quid de cuiusque obsequio videretur, referrent, trepidabantque gentes de aestima-

---

1. *ut solent praevalidi* = qualibus solent obnoxii esse praevalidi; bij criminibus vulle men aan: talibus, cf. Cic. Tusc. 2, 9: eisdem fere verbis (exponimus) ut actum disputatumque est.
2. *usque ad contumeliam . . . penetraverat* = was zoo ver gegaan, dat . . .
3. *dictitasset*, h.l. conj., omdat Tac. voor de beschuldiging niet wil instaan.
4. *grates agerentur*, n.l. door een deputatie, die volgens besluit der provincie naar Rome werd gezonden, om voor het bestuur dank te betuigen.
5. *Paetus Thrasea*; cf. 13, 49; 14, 12 en 48.
6. *depellendum*, i. e. relegandum *de reo censuerat . . . . depellendum*, cf. Cic. in Verr. 4, 38: de hoc. Verri dicitur habere eum perbona toreumata.
9. *licentia*, bedoeld is hebzucht en omkoopbaarheid.
9. *Cinciam rogationem*, de lex Cincia was van het jaar 204 v. C. en bepaalde: ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat. *Julias leges*, onder de wetten van Augustus was een lex de ambitu; hl. is het plurale gebr. met het oog op de verschillende hoofdstukken der wet.
10. *Calpurnia scita* — bedoeld is de lex Calpurnia de repetundis van het jaar 149 v. C.; tevens werd hierdoor de eerste quaestio perpetua (de repetundis) ingesteld). *nam culpa quam poena . . . . prior, emendari . . . . posterius est*, cf. Cato Censorius bij Liv. 34, 4: sicut ante morbos necesse est cognitos esse quam remedia eorum, sic cupiditates prius natae sunt quam leges, quae iis modum facerent. 15. *civium*, sc. Romanorum.
XXI. 16. *privati* — door den senaat als commissarissen afgezonden.
18. *gentes*, vert: geheele volken.

tione singulorum: at nunc colimus externos et adulamur, et quo modo ad nutum alicuius grates, ita promptius accusatio decernitur. decernaturque et maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeatur quam malitia, quam crudelitas. plura saepe peccantur, dum demeremur quam dum offendimus. quaedam immo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme et finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus; quae si arceantur, aequabilius atque constantius provinciae regentur. nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibebitur.'

XXII. Senaatsbesluit over de dankbetuigingen aan de stadhouders. Wonderteekenen.

XXII. Magno adsensu celebrata sententia. non tamen senatus consultum perfici potuit abnuentibus consulibus ea de re relatum. mox auctore principe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret agendas apud senatum propraetoribus prove consulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur.

---

1. *aestimatione*, waardeering; *singulorum*, vert: van een enkele.
2. *alicuius* sc. externi vel provincialis. *ita promptius*, kortweg voor: ita ac multo etiam promptius.
2. *decernitur* — door de provinciales.
4. *ostentandi*, sc — facultas, cf. 13, 26: retinendi libertatem.
5. *malitia* = avaritia.
5. *plura . . . . offendimus* cf. Sen. de Benef. II, 24, 1: tutius est quosdam offendere quam demeruisse.
7. *invictus . . . . animus*, cf. Sall. Jug. 43,5: advorsum divitias invictum animum.
8. *inclinat* (sc. in partem deteriorem) — wordt slechter cf. Liv. 3, 61. 4: si fortuna belli inclinet. *suffragia*, hieronder zijn te verstaan de stemmen der provinciales met het oog op de laudes.
10. *aequabilius atque constantius*, cf. Sall. Cat. 2; aequabilius atque constantius sese res humanae haberent.
11. *repetundarum*, kortweg voor: quaestionis repetundarum.
12. *ambitio* — gunstbejag.
XXII. 14. *abnuentibus* — ontkennen.
14. *relatum*. sc. esse.
16. *propraetoribus*, onder propraetores worden hier de legati pro praetore = stadhouders der keizerlijke provincies bedoeld. *prove consulibus* — de stadhouders der senaatsprovincies. *neu quis*, sc. provincialium.

Isdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes liquefacta; et motu terrae celebre Campaniae oppidum Pompei magna ex parte proruit; defunctaque virgo Vestalis Laelia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

Het jaar 63 n. C. (c. 23—33).

XXIII. Buitengewone vreugde van Nero over de geboorte van zijn dochter.

XXIII. Memmio Regulo et Verginio Rufo consulibus natam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit appellavitque Augustam, dato et Poppaeae eodem cognomento. locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. iam senatus uterum Poppaeae commendaverat dis votaque publice susceperat, quae multiplicata exsolutaque. et additae supplicationes templumque fecunditatis et certamen ad exemplar Actiacae religionis decretum, utque Fortunarum effigies aureae in solio Capitolini Iovis locarentur, ludicrum circense, ut Iuliae genti apud Bovillas, ita Claudiae Domitiaeque apud Antium ederetur, quae fluxa fuere, quartum

---

1. *gymnasium*, dit is hetzelfde, dat kort te voren door Nero was ingewijd cf. 14, 47).

2. *motu terrae*, Seneca Quaest. Nat. 6,1 echter vermeldt het volgende, onder het jaar 63: Pompeios, celebrem Campaniae urbem, consedisse terrae motu audivimus. Nonis Februariis hic fuit motus Regulo et Virginio consulibus.

4. *ex familia Cossorum.* cf. 4, 34 en 14,20. *capta*, cf. 2, 86, post quae rettulit Caesar capiendam virginem . . . . ,= kiezen.

XXIII. 6. *Verginio Rufo*, deze was later stadhouder van Germania Superior; na de overwinning van Vindex bood het leger hem de keizerlijke waardigheid aan, doch hij wees deze van de hand; in 97 was hij voor de 3e maal consul, doch stierf in dit zelfde jaar; Tacitus volgde hem als consul suffectus op.

8. *Augustam.* haar naam was Claudia, cf. C. I. L. VI 2043, II.

9. *Antium*, in Latium, aan de zee gelegen, tegenw. Porto d' Anzo.

9. *iam*, verder.

10. *votaque publice susceperat*, evenals door den senaat, geschiedde dit ook door priesterschappen; in het Corpus Inscr. Lat. treffen wij nog een acte van de Fratres arvales aan: [In Capi] tolio vota soluta, quae suscepe [rant pr.] o partu et incolumitate Poppaeae [Augustae]. C. I. L. VI 2043, I.

12. *ad exemplar Actiacae religionis* — even heilig als die bij Actium; Augustus had in Nikopolis, (tegenover Actium gelegen), ter eere van de overwinning gesticht, heilige spelen ingesteld, welke om de 5 jaar werden gehouden. *Fortunarum*, sc. secundae et adversae. welke in Antium een tempel hadden, aldaar werden tevens orakelspreuken gegeven. *apud*, in. *Bovillas*, 3 mijlen van Rome, aan de via Appia gelegen; hier bevond zich een sacellum der gens Iulia.

intra mensem defuncta infante. rursusque exortae adulationes censentium honorem divae et pulvinar aedemque et sacerdotem. atque ipse ut laetitiae, ita maeroris inmodicus egit. adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum inmoto animo praenuntiam imminentis caedis contumeliam excepisse. secutam dehinc vocem Caesaris ferunt, qua reconciliatum se Thraseae apud Senecam iactaverit, ac Senecam Caesari gratulatum. unde gloria egregiis viris et pericula gliscebant.

XXIV. Gezanten der Parthen te Rome.

XXIV. Inter quae veris principio legati Parthorum mandata regis Vologaesis litterasque in eandem formam attulere; se priora et totiens iactata super optinenda Armenia nunc omittere, quoniam dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. nuper clausum Tigrānen, post Paetum legionesque, cum opprimere pŏsset, incolumes dimisisse. satis adprobatam vim; datum et lenitatis experimentum. nec recusaturum Tiridaten accipiendo diademati in urbem venire, nisi sacerdotii religione attineretur: iturum ad signa et effigies principis, ubi legionibus coram regnum auspicaretur.

XXV. Corbulo wordt tot aanvoerder tegen de Armeniërs aangesteld.

XXV. Talibus Vologaesis litteris, quia Paetus diversa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio, qui cum legatis

---

2. *divae*, er zijn nog munten over met het opschrift: diva Claud(ia) Ner(onis) f(ilia).
5. *prohibitum*, sc. aditu Neronis
XXIV. 9. *legati Parthorum* cf. c. 14.
10. *in eandem formam* — in denzelfden toon (als de mandata).
12. *quamvis*, behoort alleen bij: potentium.
14. *incolumes* = levend.
16. *accipiendo diademati*, cf. 6, 43: reddendae dominationi venisse, *sacerdotii religione*, door de heilige plicht van zijn priesterlijke waardigheid; volgen Plin. H. N. 30, 2, 16 was Tiridates magiër: magus ad eum (Neronem) Tiridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens.
17. *ad signa et effigies*, dus naar een Rom. legerplaats in de buurt van Armenië; de beeltenissen van den keizer waren in de legerplaats opgesteld.

advenerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos excessisse respondit. tum intellecto barbarorum inrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, bellum anceps an pax inhonesta placēret. nec dubitatum de bello. et Corbulo militum atque hostium tot per annos gnarus gerendae rei praeficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Paeti piguerat. igitur inriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Syriaeque executio ⟨C.⟩ Cestio, copiae militares Corbuloni permissae, et quinta decuma legio ducente Mario Celso e Pannonia adiecta est. scribitur tetrarchis ac regibus praefectisque et procuratoribus et qui praetorum finitimas provincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum ferme modum aucta potestate, quem populus Romanus Cn. Pompeio bellum piraticum gesturo dederat. regressum Paetum, cum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit Caesar, his ferme verbis: ignoscere se statim, ne tam promptus in pavorem longiore sollicitudine aegresceret.

XXVI. Corbulo voert het leger naar Armenië.

XXVI. At Corbulo quarta et duodecuma legionibus, quae fortissimo quoque amisso et ceteris exterritis parum habiles proelio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem et crebis ac prosperis laboribus exercitum in

---

XXV. 5. *praeficitur*, praeficere met den dat. van het gerundivum reeds bij Cic. de Domo 8, 20: bello gerendo.

7. *inriti*, = irrita re.

9. *Syriae executio* = de jurisdictie en het bestuur in Syrië, cf. Cic. p. Sest. 13: quaestura Macedoniae en p. Flacc. 5: Hispaniae, Galliae, Ciliciae, Cretae vitia et flagitia. *Cestio*, waarschijnlijk een zoon van den consul van 35 n. C.; later streed hij ongelukkig tegen de Joden en stierf in 66 n. C. (cf. Hist. 5, 10).

10. *quinta decuma legio*, Apollinaris. *Mario Celso*, herhaaldelijk wordt deze in de Historiae genoemd; hij was een trouw aanhanger van Galba en onder dezen consul designatus, ook Otho maakte van zijn diensten gebruik.

11. *praefectis*, de praefecti waren de aanvoerders der bondgenooten in de kleinere provincies en van de classis Pontica (cf. Hist. 2, 83).

11. *procuratoribus*, met dezen worden bedoeld de bestuurders der kleinere provincies, b.v. van Cappadocië. *praetorum*, bedoeld zijn die provincies, die door een legatus pro praetore werden bestuurd, zooals Cilicië, Lycië, Pamphylie en Galatië.

14. *Cn. Pompeio . . . . dederat*, door de lex Gabinia van het jaar 67 v. C.

XXVI. 18. *quarta et duodecuma legionibus*, cf. c. 6.

Armeniam ducit. addiditque legionem quintam, quae per Pontum agens expers cladis fuerat, simul quintadecumanos recens adductos et vexilla delectorum ex Illyrico et Aegypto, quodque alarum cohortiumque, et auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, qua tramittere Euphraten parabat. tum lustratum rite exercitum ad contionem vocat orditurque magnifica de auspiciis imperatoris rebusque a se gestis, adversa in inscitiam Paeti declinans, multa auctoritate, quae viro militari pro facundia erat.

XXVII. Corbulo ontvangt de gezanten van Tiridates en Vologaeses.

XXVII. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis, quae vetustas obsaepserat, pergit. et venientes Tiridatis Vologaesisque de pace legatos haud aspernatus, adiungit iis centuriones cum mandatis non inmitibus: nec enim adhuc eo ventum, ut certamine extremo opus esset. multa Romanis secunda, quaedam Parthis evenisse, documento adversus superbiam. proinde et Tiridati conducere intactum vastationibus regnum dono accipere, et Vologaesen melius societate Romana quam damnis mutuis genti Parthorum consulturum. scire, quantum intus discordiarum, quamque indomitas et praeferoces nationes regeret: contra imperatori suo immotam ubique pacem et unum id bellum esse. simul consilio

---

3. *vexilla*, detachementen.

3. *Illyrico*, dit omvatte Dalmatia, Pannonia en Moesia. *quodque . . . . cohortiumque*, sc. erat. (= voorhanden was); de alae en cohortes bestaan uit bondgenooten.

4. *regum*, n.l. Agrippa van Chalcis in Syrië, Antiochus van Kommagene, Aristobulus van Armenia minor, Sohaemus van Emesa in Syrie. (cf. 13, 7) — *Melitenen*, in Cappadocië, aan den Euphraat gelegen (tegenw. Malatia).

6. *de auspiciis*, alle krijgsbedrijven geschieden onder de auspicia van den keizer als oppersten veldheer.

7. *declinans*, van zich afschuivend en op rekening stellend van; *adversa . . . . declinans*, cf. Sall. Hist. II 36: ad hoc rumoribus advorsa in pravitatem, secunda in casum, fortunam in temeritatem declinando corrumpebant; en Ann. 14, 38: adversa pravitati, prospera ad fortunam referebat.

XXVII. 9. *Lucullo* in het jaar 69 v. C. in den 2en Mithridatischen oorlog. *penetratum*, penetrare iter is gevormd naar analogie van: pergere iter.

12. *enim*, h.l. gebr. evenals of reeds eenige woorden waren voorafgegaan, waaruit men de vreedzame gezindheid kon opmaken.

12. *certamine extremo* — een strijd op leven en dood.

14. *documento*, tot waarschuwing.

17. *scire*, sc. se.

terrorem adicere, et megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum excindit, plana edita, validos invalidosque pari metu complet.

XX VIII. Vologaeses en Tiridates verzoeken een onderhoud.

XXVIII. Non infensum nec cum hostili odio Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eoque consilium eius fidum credebant. ergo Vologaeses neque atrox in summam, et quibusdam praefecturis indutias petit: Tiridates locum diemque colloquio poscit. tempus propinquum, locus, in quo nuper obsessae cum Paeto legiones erant, barbaris delectus est ob memoriam laetioris ibi rei, Corbuloni non vitatus, ut dissimilitudo fortunae gloriam augeret. neque infamia Paeti angebatur; quod eo maxime patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos atque operire reliquias malae pugnae imperavit. die pacta Tiberius Alexander, inlustris eques Romanus minister bello datus, et Vinicianus Annius, gener Corbulonis, nondum senatoria aetate et pro legato quintae legioni inpositus, in castra Tiridatis venere, honori eius, ac ne metueret insidias tali pignore; viceni dehinc equites adsumpti. et viso Corbulone

---

1. *megistanas* = primores (in het latere Gr. μεγιστᾶνες.)
2. *plana . . . . invalidosque* cf. inimicitias accusationes, odia *et* iniurias (11, 6) verder: (12, 17) arma munimenta, impediti *vel* eminentes loci. amnesque et urbes...

XXVIII. 4. *cum hostili odio*, cf. 12, 48: omne scelus externum, cum laetitia habendum.

6. *in summam*, over het geheel genomen.
6. *praefecturis* — provinciën in Armenië.
7. *tempus propinquum*, sc. delectum est. *nuper*, cf. c. 13.
11. *neque infamia Paeti angebatur*, hij was niet beangstigd, dat de plaats, waar Paetus in het nauw was gebracht, voor hem een malum omen kon zijn.
12. *operire reliquias*, het begraven der beenderen en andere overblijfselen.
13. *Tiberius Alexander*, in Egypte, uit een Joodsch geslacht geboren, later echter tot het heidendom overgegaan; sinds 46 was hij procurator van Judaea; in 67 werd hij praefectus van Egypte en in 70 praefectus praetorio van Titus, in Judaea. *illustris eques Romanus*, met den census senatorius, (cf. 2. 59).
14. *minister*, een soort commissaris, die voor de financiën en de verpleging te zorgen had. *bello* = ad bellum. *Vinicianus Annius*, deze was een zoon van Vinicianus, in lib. 6, 9 vermeld, waarsch. een broer van Annius Pollio (cf. o.a. in 15, 56); volgens Dio 62, 23 had Corbulo zijn schoonzoon naar Rome gezonden als onderpand van zijn trouw jegens Nero.
15. *senatoria aetate*, de aetas senatoria was in dezen tijd het 25e jaar; legatus werd men gewoonlijk na de quaestuur, welke men eveneens op zijn 25e jaar kon bekleeden.
16. *honori eius*, cf. Hist. 2, 44: honori Galbae.
17. *tali pignore*, vert: in het bezit van een . . .

rex prior equo desiluit; nec cunctatus Corbulo, sed pedes uterque dexteras miscuere.

XXIX. Tiridates legt den diadeem voor het beeld van den keizer.

XXIX. Exin Romanus laudat iuvenem omissis praecipitibus tuta et salutaria capessentem. ille de nobilitate generis multum praefatus, cetera temperanter adiungit: iturum quippe Romam laturumque novum Caesari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. tum placuit Tiridaten ponere apud effigiem Caesaris insigne regium nec nisi manu Neronis resumere; et colloquium osculo finitum. dein paucis diebus interiectis magna utrimque specie inde eques compositus per turmas et insignibus patriis, hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis signisque et simulacris deum in modum templi: medio tribunal sedem curulem et sedes effigiem Neronis sustinebat. ad quam progressus Tiridates, caesis ex more victimis, sublatum capiti diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum caedes aut obsidio: at nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?

XXX. Corbulo onthaalt Tiridates.

XXX. Addidit gloriae Corbulo comitatem epulasque; et rogitante rege causas, quotiens novum aliquid adverterat, ut initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium bucina dimitti et structam

---

2. *miscuere*, subj. hierbij is: rex et Corbulo; *uterque pedes* is app.
XXIX. 5. *iturum quippe*, cf. 2, 15: classem quippe.
6. *supplicem Arsaciden*, appositie bij: novum decus.
10. *inde . . . hinc*, cf. 13, 38.
10. *insignibus patriis*, abl.qual., vert: in hun . . .
12. *in modum templi*; les images des dieux, dont l' aspect donnait à ce lieu la majesté d' un temple (Burnouf). *medio*, h.l. zonder praep, cf. 2,52: legio medio . . . *tribunal . . . sustinebat*, vert: op een verhooging . . . stond.
14. *sublatum capiti*, de constr. c. dat. is gebr. naar analogie van abstrahere, extrahere detrahere, deripere, cf. o.a. 1,20; 1,39; 2,5.
16. *exercituum*, h.l. van 2 legioenen gebruikt.
XXX. 18. *rogitante rege . . . affecit.* abl. abs. gebr., hoewel Tiridates object is bij het hoofdwerkwoord, cf. 14.10: perfecto demum scelere magnitudo eius . . . *adverterat* = animadverterat. *ut* bijvoorbeeld.
19. *vigiliarum*, de nachtwachten. *nuntiari*, nl. aan den opperbevelhebber.

ante augurale aram subdita face accendi, cuncta in maius attollens admiratione prisci moris affecit. postero die spatium oravit, quo tantum itineris aditurus fratres ante matremque viseret; obsidem interea filiam tradit litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Vologaeses' bezorgdheid voor zijn broer.

XXXI. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologaesen Ecbatanis repperit, non incuriosum fratris: quippe et propriis nuntiis a Corbulone petierat, ne quam imaginem servitii Tiridates perferret neu ferrum traderet aut complexu provincias obtinentium arceretur foribusve eorum adsisteret, tantusque ei Romae, quantus consulibus, honor esset. scilicet externae superbiae sueto non inerat notitia nostri, apud quos vis imperii valet, inania tramittuntur.

XXXII. De bewoners der Alpes maritimae krijgen het burgerrecht. Afgezonderde plaatsen voor de equites in den circus.

XXXII. Eodem anno Caesar nationes Alpium maritimarum in ius Latii transtulit. equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud circum; namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quattuordecim ordinibus sanxit.

---

1. *aram ... accendi*, waarsch. aldus op te vatten, dat telkens een altaar uit brandbare stoffen werd gebouwd en in brand gestoken. *augurale* = praetorium.
2. *affecit*, sc. regem.

XXXI. 5. *apud Medos*, volgens cap. 2 was Pacorus koning van Medië.
5. *Ecbatanis*, Ecbatana, de zomerresidentie van den koning, was in het Z.lijk deel van Medië gelegen (tegenw. Hamadan). *incuriosum*, cf. gen. cf. 4, 32.
7. *imaginem*, teeken.
8. *ferrum*, sc. acinacem, waarmede de Parthen zelfs gedurende den maaltijd omgord waren. *traderet*, sc. Corbuloni. *complexu* = osculo (cf. c. 29,9.) *complexu ... arceretur*, bij zijn doorreis door de provincies naar Rome.
9. *foribus ... adsisteret*, — antichambreeren.
11. *vis* = het Gr. δύναμις, οὐσία.

XXXII. 12. *Alpium maritimarum*. De Alpes maritimae (tusschen Italië en Frankrijk) vormden sinds Augustus een provincie onder een procurator.
13. *ius Latii*, Latinitatem; onder de socii namen de Latini een bevoorrechte plaats in; zij ontvingen het ius commercii, conubii en het recht van vestiging in Rome, met stemrecht in de comitia tributa in een tribus, door het lot aan te wijzen, en, indien zij zich in Rome vestigden, het burgerrecht. *equitum ... locos*; de senatoren hadden onder Claudius gereserveerde plaatsen in den circus gekregen.
14. *apud* = in.
14. *inibant*, sc. locos of sedilia. *lex Roscia*, theatralis van het jaar 67 v. C., waarbij de 14 rijen zitplaatsen achter de orchestra voor de equites waren bestemd.

spectacula gladiatorum idem annus habuit pari magnificentia ac priora; sed feminarum illustrium senatorumque plures per arenam foedati sunt.

Het jaar 64 n. C. (c. 33—41).

XXXIII. Nero treedt in Napels als citherspeler op.

XXXIII. C. Laecanio M. Licinio consulibus acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scaenas frequentandi, nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuvenalibus ludis, quos ut parum celebres et tantae voci angustos spernebat. non tamen Romae incipere ausus Neapolim quasi Graecam urbem delegit: inde initium fore, ut transgressus in Achaiam insignesque et antiquitus sacras coronas adeptus maiore fama studia civium eliceret. ergo contractum oppidanorum volgus, et quos e proximis coloniis et municipiis eius rei fama acciverat, quique Caesarem per honorem aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli, theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Het theater stort in.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triste, ut ipse, prōvĭdum

---

3. *per arenam*, door hun optreden in de arena, cf. Dio 61,17: ἄνδρες καὶ γυναῖκες, οὐχ ὅπως τοῦ ἱππικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος ἐς τὴν ὀρχήστραν καὶ ἐς τὸν ἱππόδρομον τό τε θέατρον τὸ κυνηγετικὸν εἰσῆλθον. *plures.* sc. quam prioribus annis. *foedati sunt* cf. ook 14, 14: ratusque dedecus molliri, si plures foedasset.

XXXIII. 5. *C. Laecanio*, Laecanius stierf onder de regeering van Vespasianus. *M. Licinio*, deze was de zoon van M. Licinius Crassus, den zoon van den consul van 27 n. C.

6. *promiscuas*, quae patent omnibus ad spectandum.

7. *Iuvenalibus*, de Iuvenalia waren door Nero in het jaar 59 n. C. ingesteld, cf. 14, 15; dezen waren slechts voor een uitgelezen publiek toegankelijk.

8. *tantae voci*, nl. volgens het oordeel van Nero zelf, Suet. Nero 20, spreekt echter van een exigua en fusca vox; cf. nog Dio 61, 20: καὶ βραχὺ καὶ μέλαν, ὥς γε παραδέδοται, φώνημα ἔχων.

9. *quasi*, geeft hier de werkelijke reden aan, waarom Nero deze stad uitkoos.

11. *sacras coronas*, in de nationale spelen der Grieken, welke ter eere van de goden werden gevierd.

11. *studia* — belangstelling. *civium* — der Rom. burgers.

12. *oppidanorum*, nl. uit Napels.

13. *per honorem*, vert: als eeregeleide. *varios usus*, vert: tot verschillende diensten.

14. *militum* = praetorianorum.

XXXIV. 16. *triste... providum*, h.l. subst; *providum* = providentiae divinae documentum.

potius et secundis numinibus evênit: nam egresso, qui affuerat populo vacuum et sine ullius noxa theatrum collapsum est. ergo per conpositos cantus grates dis atque ipsam recentis casus fortunam celebrans petiturusque maris Hadriae traiectūs apud Beneventum interim consedit, ubi gladiatorium munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter foedissima eius aulae ostenta fuit, sutrinae tabernae alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus; primo in contumelias assumptus, dehinc optimi cuiusque criminatione eo usque valuit, ut gratia pecunia vi nocendi etiam malos praemineret.

XXXV. Torquatus Silanus' dood.

XXXV. Eius munus frequentanti Neroni ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur. isdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Iuniae familiae claritudinem divum Augustum abavum ferebat. iussi accusatores obicere prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in rebus novis esse; quin inter libertos habere, quos ab epistulis et libellis et rationibus appellet, nomina summae curae et meditamenta. tum intimus

2. *theatrum collapsum est.* cf. Suet.Nero 20: et prodit Neapoli primum, ac ne concusso quidem repente motu terrae theatro ante cantare destitit quam inchoatum absolveret nomon.

3. *compositos* = bene compositos, staat h.l. tegenover geimproviseerde liederen. *grates ... celebrans*, bij grates een daarbij passend partic. aan te vullen!

4. *maris Hadriae traiectus* = Brundisium, *Hadriae* i. p. v. Hadriatici is poëtisch gebr. *Beneventum*, in Samnium gelegen, de geboortestad van Vatinius. *apud*, = te.

6. *ostenta* = monstra.

7. *sutrinae tabernae alumnus*, cf Martialis 14, 96: Vilia sutoris calicem monumenta Vatini Accipe, sed nasus longior ille fuit en Juvenalis 5, 46; Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quattuor.

7. *facetiis scurrilibus*, abl. qual.

8. *in contumelias*, hij werd als hofnar gebruikt.

9. *valuit*, cf. voor zijn macht nog: Dial. II: cum (inquit Maternus) in Neroneis improbam et studiorum quoque sacra profanantem Vatinii potentiam fregi...

XXXV. 12. *Torquatus Silanus*, deze was in 53 consul, cf. 12, 58, waar hij Didius Junius wordt genoemd. *Iuniae familiae*, Julia, de dochter van Augustus, was de overgrootmoeder van Silanus.

13. *claritudinem* — adel. *ferebat.* vert: kon aanwijzen.

16. *habere quos*, cf. 16, 8: ipsum dehinc Silanum increpuit isdem, quibus patruum eius Torquatum, tanquam disponeret iam imperii curas praeficeretque rationibus et libellis et epistulis libertos.

17. *summae* = imperatoriae. *meditamenta* — praeparationes imperii mox obtinendi.

quisque libertorum vincti abreptique; et cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit. secutaque Neronis oratio ex more, quamvis sontem et defensioni merito diffisum victurum tamen fuisse, si clementiam iudicis expectasset.

XXXVI. De keizer geeft zijn reis naar het Oosten op.

XXXVI. Nec multo post omissa in praesens Achaia (causae in incerto fuere), urbem revisit, provincias Orientis, maxime Aegyptum, secretis imaginationibus agitans. dehinc edicto testificatus non longam sui absentiam et cuncta in re publica perinde immota ac prospera fore, super ea profectione adiit Capitolium. illic veneratus deos, cum Vestae quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione numquam timore vacuus, deseruit inceptum, cunctas sibi curas amore patriae leviores dictitans. vidisse maestos civium vultus, audire secretas querimonias, quod tantum ⟨itineris⟩ aditurus esset, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita aspectu principis refoveri. ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora praevalerent, ita ⟨in re publica⟩ populum Romanum vim plurimam habere parendumque retinenti. haec atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine et, quae praecipua cura est, rei frumentariae angustias, si abesset, metuenti. senatus et primores in incerto erant, procul an coram

2. *interscidit*, daarentegen 15, 69: abscinduntur venae.
4. *clementiam iudicis* = suam, daar de keizer door zijn tribunicia potestas tegen ieder vonnis van den senaat kan intercedeeren.
XXXVI. 8. *sui absentiam*, cf. 12, 37: supplicium mei.
9. *super*, aangaande; nl. om bijstand voor deze reis te smeken en daarvoor geloften te doen.
10. *Vestae templum*, deze bevond zich op het Z. gedeelte van het Forum; over de hulp van Vesta cf. Cic. de Nat. Deor. 2, 67: vis autem eius (Vestae) ad aras et focos pertinet; itaque in ea dea ... omnis et precatio et sacrificatio extrema est.
12. *numquam timore vacuus*, cf. 16, 15: pavidum semper.
12. *cunctas ... curas* — omnia, quae sibi curae essent.
16. *fortuita* = fortuitos casus, infortunia.
19. *volentia* = grata; cf. Hist. 3, 52: Muciano volentia rescripsere, en Sall. Hist. 4, fr. 57: volentia plebi facturus habebatur.
19. *cupidine — metuenti*, cf. 2, 1: metu — diffisus.

atrocior haberetur; dehinc, quae natura magnis timoribus, deterius credebant, quod evenerat.

XXXVII. Uitgelaten feesten in Rome.

XXXVII. Ipse quo fidem acquireret nihil usquam perinde laetum sibi, publicis locis struere convivia totaque urbe quasi domo uti. et celeberrimae luxu famaque epulae fuere, quas a Tigellino paratas ut exemplum referam, ne saepius eadem prodigentia narranda sit. igitur in stagno Agrippae fabricatus est ratem, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur. naves auro et ebore distinctae; remigesque exoleti per aetates et scientiam libidinum componebantur. volucres et feras diversis e terris et animalia maris Oceano ab usque petiverat. crepidinibus stagni lupanaria astabant illustribus feminis completa, et contra scorta visebantur nudis corporibus. iam gestus motusque obsceni; et postquam tenebrae incedebant, quantum iuxta nemoris et circumiecta tecta consonare cantu et luminibus clarescere. ipse per licita atque inlicita foedatus nihil flagitii reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege (nomen Pythagorae fuit) in modum sollemnium coniugiorum denupsisset. inditum imperatori flammeum, missi

---

1. *haberetur* = esset.
XXXVII. 3. *perinde laetum*, sc. atque in urbe remanere.
4. *publicis ... convivia*, cf. Suet. Nero 27: cenitabatque nonnumquam et in publico, naumachia praeclusa vel Martio campo vel circo maximo ....
5. *celeberrimae luxu famaque*, cf. c. 50: vita famaque laudatum.
5. *a Tigellino*, over Tigellinus cf. 14, 51.
7. *in stagno Agrippae*, de juiste ligging hiervan is niet bekend, men vermoedt op den campus Agrippae, ten Oosten van den campus Martius, cf. Strabo 13, 1, 19: ’εντεῦθεν (ἐκ Λαμψάκου) δὲ μετήνεγκεν ’Αγρίππας τὸν πεπτωκότα λέοντα, Αυσίππου ἔργον· ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τής λίμνης καὶ τοῦ εὐρίπου.
8. *navium aliarum*, daar vlot en schip onder hetzelfde begrip vallen.
10. *diversis* — veraf gelegen.
11. *Oceano ab usque*, cf. 13, 47: Tiberio ab usque; voor ab usque cf. Verg. Aen. 7, 288: et laetum Aenean classemque ex aethere longo Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno. *crepidinibus*. i. p. v.: in crepidinibus.
14. *incedebant* = oriebantur.
17. *contaminatorum*, cf. Hor. Carm 1, 37, 9: ... contaminato cum grege turpium Morbo virorum ....
19. *missi auspices*, sc. a Pythagora.

auspices; dos et genialis torus et faces nuptiales, cuncta denique spectata, quae etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Brand van Rome.

XXXVIII. Sequitur clades, forte an dolo principis incertum (nam utrumque auctores prodidere), sed omnibus, quae huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. initium in ea parte circi ortum, quae Palatino Caelioque montibus contigua est, ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, simul coeptus ignis et statim validus ac vento citus longitudinem circi corripuit. neque enim domus munimentis saeptae vel templa muris cincta aut quid aliud morae interiacebat. impetu pervagatum incendium plana primum, deinde in edita assurgens et rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali et obnoxia urbe artis itineribus hucque et illuc flexis atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. ad hoc lamenta paventium feminarum, fessa aut rudis pueritiae aetas; quique sibi quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos aut opperiuntur, pars mora, pars festinans, cuncta impediebant. et saepe, dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumveniebantur, vel si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam, quae longinqua crediderant, in eodem casu repe-

---

2. *spectata*, ten toon gesteld.

XXXVIII. 7. *per tabernas*, dezen bevonden zich aan den buitenkant van den circus, cf. Dion., Halic. 3, 68: ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν ἑτέρα στοὰ μονόστεγος ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὑτῇ καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά. *mercimonium*, een woord uit het oudere Latijn overgenomen.

9. *citus* = excitatus, cf. 2, 6: citae remis naves.

9. *domus* = paleizen, hier staande tegenover insulae = huurkazernes. *munimentis*, brandmuren. *vel .... aut*, cf. 14, 3.

11. *plana*, afh. van: pervagatum.

12. *assurgens ... populando*, cf. 13, 47: trahens .... interpretando.

13. *obnoxia*, h.l. absol. = prijsgegeven (aan het gevaar) cf. Seneca Ep. 65, 21: in hoc obnoxio domicilio animus liber habitat, en Plin. H. N. 31, 6. 60: non alibi corporibus magis obnoxiis.

14. *ad hoc*, = cf. het Gr. πρὸς τούτοις

15. *fessa* (= krachteloos) ... *aetas*, cf. Ann. 14, 33: si quos inbellis sexus aut fessa aetas ... attinuerat

16. *dum .... opperiuntur*, dit hoort alleen bij: qui aliis consulebant.

17. *mora ... festinans*, cf. c. 36: cupidine ... metuenti.

18. *lateribus aut fronte*, cf, c. 37: crepidinibus.

20. *quae longinqua crediderant*, toen zij nl. eerst vluchtten.

riebant. postremo, quid vitarent, quid peterent, ambigui, complere vias, sterni per agros; quidam amissis omnibus fortunis, diurni quoque victus, alii caritate suorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio interiere. nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium, et quia alii palam faces iaciebant atque esse sibi auctorem vociferabantur, sive ut raptus licentius exercerent, seu iussu.

XXXIX. Vervolg.

XXXIX. Eo in tempore Nero Antii agens non ante in urbem regressus est, quam domui eius, qua Palatium et Maecenātis hortos continuaverat, ignis propinquaret. neque tamen sisti potuit, quin et Palatium et domus et cuncta circum haurirentur. sed solacium populo exturbato ac profugo campum Martis ac monumenta Agrippae, hortos quin etiam suos patefecit et subitaria aedificia extruxit, quae multitudinem inopem acciperent; subvectaque utensilia ab Ostia et propinquis municipiis, pretiumque frumenti minutum usque ad ternos nummos. quae, quamquam popularia, in irritum cadebant, quia pervaserat rumor ipso tempore flagrantis urbis inisse eum domesticam scaenam et cecinisse Troianum excidium, praesentia mala vetustis cladibus adsimulantem.

---

2. *diurni . . . victus*, sc. fortuna amissa.
4. *defendere*, sc. ignem.
7. *iussu*, sc. ministrorum Neronis.

XXXIX. 9. *Maecenatis hortos*, op den Esquilinus. cf. Hor Sat. 1, 8. *domui*, cf. Suet. Nero. 31: domum a Palatio Esquilias usque fecit, quam primo transitoriam, mox incendio absumptam restitutamque auream nominavit.

10. *continuaverat*, cf. Sall. Cat. 20, 11: binas aut amplius domos continuare.

10. *sisti potuit*, sc. ignis, persoonlijk gebr., cf. 14, 14: nec iam sisti poterat.

11. *haurirentur*, eveneens in 3, 72 van het vuur gebruikt.

12. *monumenta Agrippae*, dit waren, behalve den in c. 37 genoemden campus Agrippae: de porticus Vipsania, de saepta Julia, het diribitorium, de thermae Agrippae, het Pantheon, de basilica Neptuni (ook porticus Argonautarum genoemd).

13. *quin etiam*, in anastrophe geplaatst, cf. Agr. 26.; Germ. 3 en Verg., o.a. Aen. 2, 768.

15. *utensilia* = cibaria.

16. *ad ternos nummos*, sc. in modium. in *irritum cadebant*, cf. c. 51 en Liv. 2, 6, 1: ad irritum cadentis spei.

18. *cecinisse Troianum excidium*, cf. Suet. Nero c. 38: hoc incendium e turre Maecenatiana prospectans laetusque flammae, ut aiebat, pulchritudine, halosin Ilii in illo suo scaenico habitu decantavit, en verder Dio 62, 18,

19. *adsimulantem*, h.l.: evenzoo voorstellen als.

XL. De brand wordt gebluscht.

XL. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, prorutis per inmensum aedificiis, ut continuae violentiae campus et velut vacuum caelum occurreret. necdum positus metus aut redierat plebi spes: rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis; eoque strages hominum minor, delubra deum et porticus amoenitati dicatae latius procidere. plusque infamiae id incendium habuit, quia praediis Tigellini Aemilianis proruperat videbaturque Nero condendae urbis novae et cognomento suo appellandae gloriam quaerere. quippe in regiones quattuordecim Roma dividitur, quarum quattuor integrae manebant, tres solo tenus deiectae, septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera et semusta.

XLI. Omvang der ramp.

XLI. Domuum et insularum et templorum, quae amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit; sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunae, et magna ara fanumque, quae praesenti

---

XL. 1. *sexto demum die*, daarentegen Suet. Nero 38: per sex dies septemque noctes, en C. I. L. 6,826: ... quando urbs per novem dies arsit Neronianis temporibus. *imas Esquilias*, tusschen den Esquilinus en Viminalis.

2. *per inmensum*, cf. Agric. 23 en Germ. 6., h.l. eveneens in verzwakte beteekenis.

3. *positus*, sc. erat.

7. *praediis ... Aemilianis*, de Aemilia vormden een klein stadskwartier bij den Campus Martius, tusschen den Capitolinus en Quirinalis.

7. *proruperat*, met den enkelen abl., cf. 13, 44: cubiculoque prorumpit.

8. *cognomento* = nomine.

9. *regiones quattuordecim*, cf. 14, 12. *dividitur* = is verdeeld.

XLI. 12. *insularum*, huurkazernes, cf. Suetonius Nero c. 38: tunc praeter immensum numerum insularum domus priscorum ducum arserunt hostilibus adhuc spoliis adornatae deorumque aedes ab regibus ac deinde Punicis et Gallicis bellis votae dedicataeque et quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate duraverat.

14. *quod Servius Tullius Lunae*, cf. Livius 40, 2: tempestas ... forem ex aede Lunae, quae *in Aventino* est, raptam tulit et in posticis partibus Cereris templi affixit; en Ovid. Fast. 3, 883: Luna, regis menses; huius quoque tempora mensis Finit Aventino Luna colenda iugo; alleen Tac. vermeldt, dat Servius Tullius een tempel voor Luna bouwde, wel vermelden andere berichten, dat hij een tempel voor Diana stichtte.

14. *magna ara fanumque*, op het forum boarium.

14. *praesenti Herculi*, toen hij, volgens de sage, op zijn terugkeer uit Spanje, met de runderen van Geryon in Rome was gekomen. (cf. Liv. 1, 7).

Herculi Arcas Evander sacraverat, aedesque Statoris Iovis vota Romulo Numaeque regia et delubrum Vestae cum penatibus populi Romani exusta; iam opes tot victoriis quaesitae et Graecarum artium decora, exin monumenta ingeniorum antiqua et incorrupta, ⟨ut⟩, quamvis in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerint, quae reparari nequibant. fuere, qui adnotarent XIIII Kal. Sextiles principium incendii huius ortum, quo et Senones captam urbem inflammaverint. alii eo usque cura progressi sunt, ut totidem annos mensesque et dies inter utraque incendia numerent.

XLII. Domus aurea.

XLII. Ceterum Nero usus est patriae ruinis extruxitque domum, in qua haud proinde gemmae et aurum miraculo essent, solita pridem et luxu volgata, quam arva et stagna et in modum solitudinum hinc silvae, inde aperta spatia et prospectus, magistris et machinatoribus Severo et Celere, quibus ingenium et audacia erat etiam, quae natura denegavisset, per artem temptare et viribus principis illudere. namque ab lacu Averno navigabilem

---

1. *aedes Statoris Iovis*, gelegen aan de N. zijde van den Palatinus, evenzoo de *regia* en de *tempel van Vesta*, cf. Hor. Carm. 1, 2, 15: ire dejectum monumenta regis Templaque Vestae.
3. *iam*, verder.
3. *opes ... decora*, sc. — exusta sunt.
4. *monumenta ... incorrupta*, — bedoeld zijn boeken van beroemde schrijvers.
6. *meminerint*, facile meminisse possunt.
8. *Senones*, in het jaar 390 v. C.
9. *totidem annos*, tusschen de inname der stad door de Galliers en den brand lag een tijdruimte van 454 jaren; dezen tellen 418 jaar, 418 maanden en 418 dagen, terwijl er echter een verschil van eenige dagen overblijft.
10. *numerent*, daar h.l. van schrijvers sprake is, wier geschriften op het oogenblik Tacitus voor oogen lagen.

XLII. 11. *usus est*, maakte zich ten nutte. *domum*, bekend onder den naam van domus aurea, beschreven door Suetonius Nero (c. 31). 3. *arva et stagna*, cf. Martialis 1, 2, 5. Hic, ubi conspicui venerabilis amphitheatri Erigitur moles, stagna Neronis erant. Hic, ubi miramur velocia munera Thermas, Abstulerat miseris tecta superbus ager.

15. *ingenium*, vindingrijke geest.
17. *illudere*, h.l. = moedwillig verkwisten, cf. Hist. 2, 94: tamquam in summa abundantia pecuniae illudere. *ab lacu Averno*, bij Cumae, in Campanie, (tegenw. Lago Averno).

fossam usque ad ostia Tiberina depressuros promiserant squalenti litore aut per montes adversos. neque enim aliud umidum gignendis aquis occurrit quam Pomptinae paludes: cetera abrupta aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor nec satis causae. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno iuga conisus est, manentque vestigia irritae spei.

XLIII. De aanblik der nieuwe stad.

XLIII. Ceterum urbis, quae domui supererant, non, ut post Gallica incendia, nulla distinctione nec passim erecta, sed dimensis vicorum ordinibus et latis viarum spatiis cohibitaque aedificiorum altitudine ac patefactis areis additisque porticibus, quae frontem insularum protegerent. eas porticus Nero sua pecunia extructurum purgatasque areas dominis traditurum pollicitus est. addidit praemia pro cuiusque ordine et rei familiaris copiis, finivitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis apiscerentur. ruderi accipiendo Ostienses paludes destinabat, utique naves, quae frumentum Tiberi subvectavissent, onustae rudere decurrerent; aedificiaque ipsa certa sui parte sine trabibus saxo Gabino Albanove solidarentur, quod is lapis ignibus impervius est; iam aqua privatorum licentia intercepta quo largior et pluribus locis

---

1. *depressuros* = graven, cf. Suet. Nero c.31 = fossam ab Averno Ostiam usque (inchoabat), ut navibus nec tamen mari iretur, longitudinis per centum sexaginta milia latitudinis, qua contrariae quinqueremes commearent. *squalenti*, woest, cf. Verg. Georg. 1. 507: squalent abductis arva colonis.

2. *gignendis* = praebendis.

5. *cupitor*, eveneens gebr. 12, 7.

XLIII. 7. *urbis, quae domui supererant*, wat zijn paleis van de stad overliet, voor domui superesse. cf. H. 1, 79, qui proelio superfuerant.

9. *vicorum*, cf. c. 38.

10. *additis porticibus*, cf. Suet. Ner. 16: formam ædificiorum urbis novam excogitavit, et ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur; easque sumptu suo exstruxit.

14. *intra quod*, behoort bij: effectis ... insulis, vert: binnen welken de ... voltooid moesten zijn, om ze te verkrijgen; voor de constructie cf. 4, 67: quam Seianus augere etiam in urbe suetus acrius turbabat. en 6, 45: quanto modicus privatis ædificationibus ne publice quidem nisi duo opera struxit.

17. *saxo Gabino*, tufsteen, cf. Strabo 5, 3, 10: Γάβιοι ... λατόμιον ἔχουσα ὑπουργὸν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα τῶν ἄλλων.

18. *Albanove*, uit het Albaansch gebergte (tegenw. Monte Cavo of Albano), eveneens tufsteen.

19. *intercepta* = clam deducta ex aquæductibus publicis.

in publicum flueret, custodes, et subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet; nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur. ea ex utilitate accepta decorem quoque novae urbi attulere. erant tamen, qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum et altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem et nulla umbra defensam graviore aestu ardescere.

XLIV. De Christenen worden van brandstichting aangeklaagd.

XLIV. Et haec quidem humanis consiliis providebantur. mox petita dis piacula aditique Sibyllae libri, ex quibus supplicatum Volcano et Cereri Proserpinaeque, ac propitiata Iuno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare, unde hausta aqua templum et simulacrum deae perspersum est; et sellisternia ac pervigilia celebravere feminae, quibus mariti erant.

Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deum placamentis decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. ergo abolendo rumori Nero subdidit reos et quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. auctor nominis eius Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat; repressaque in praesens

---

1. *custodes*, afh. van: destinabat.
2. *communione parietum* = communibus parietibus. *quæque*, sc. ædificia.
3. *accepta* = grata vulgo.

XLIV. 10. *dis*, voor de goden (om hen gunstig te stemmen).

11. *Iuno*, haar beeld stond in den Kapitolijnschen tempel.

13. *sellisternia*, over het algemeen schijnen sellisternia voor de godinnen bestemd te zijn geweest, terwijl lectisternia hoofdzakelijk voor de goden waren; sellisternia waren echter ook voor beiden, cf. Val. Max. 2, 42: feminae cum viris cubantibus sedentes cenitabant; quae consuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit. Nam Iovis epulo ipse in lectulum, Iuno et Minerva in sellas ad cenam invitantur.

16. *quin iussum . . . crederetur*, cf. Sulpicius 2. 29: neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incendium putaretur. Igitur vertit invidiam in Christianos actaeque in innoxios crudelissimæ quæstiones . . .

18. *per flagitia*, cf. Tertullianus Apolog. 7: dicimur sceleratissimi de sacramento infanticidii et pabulo inde et post convivium incesto; quod eversores luminum canes, lenones scilicet, tenebras, tum et libidinum impiarum inverecundiam procurent.

exitiabilis superstitio rursum erumpebat, non modo per Iudaeam, originem eius mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. igitur primum correpti, qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud proinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt. et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent aut crucibus affixi [aut flammandi atque], ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat et circense ludicrum edebat, habitu aurigae permixtus plebi vel curriculo insistens. unde, quamquam adversus sontes et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius absumerentur.

XLV. Nero laat de tempels plunderen.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciae eversae sociique populi et quae civitatium liberae vocantur. inque eam praedam etiam dii cessere spoliatis in urbe templis egestoque auro, quod triumphis, quod votis omnis populi Romani aetas prospere aut in metu sacraverat. enimvero per Asiam atque Achaiam non dona tantum, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato et Secundo Carrinate.

---

4. *qui fatebantur*, sc. sponte, cf. 11, 1: fateri gloriamque facinoris ultro petere.
5. *odio*, hiervoor eveneens te denken: in; voor de constructie cf. Cic. p. Sulla 83: quoties quisquam est in hoc scelere convictus; daar de Christenen den omgang met de heidenen vermeden en zich ver hielden van alle feesten en offers, verdacht men hen van haat jegens het menschelijk geslacht.
6. *tergis*, huiden.
9. *hortos suos*, aan de overzijde van den Tiber, in de vallis Vaticana.
11. *exempla*, straffen, die tot voorbeeld voor anderen moesten dienen; cf. 12, 20.
12. *in saevitiam unius*, vert: om de ... te bevredigen.
XLV. 14. *conferendis pecuniis*, dat hij n.l. noodig had om de stad, en voornamelijk zijn paleis, op te bouwen.
14. *provinciae*, hiermede worden de stipendiarii bedoeld. *socii*, hier te denken aan de civitates foederatae, welke vrijwel onafhankelijk waren, doch troepen moesten leveren.
16. *in eam praedam ... cessere*, werden een deel van dien buit.
17. *triumphis*, = bij gelegenheid van triumftochten
18. *prospere* = in rebus secundis.
19. *dona*, wijgeschenken.
20. *Secundo Carrinate*, misschien een zoon van den rhetor Carrinas Secundus, die door Caligula verbannen was, cf. Dio 59, 20 en Juven. 7, 204: sicut Thrasymachi probat exitus atque Secundi Carrinatis.

ille libertus cuicumque flagitio promptus; hic Graeca doctrina ore tenus exercitus animum bonis artibus non induerat. ferebatur Seneca, quo invidiam sacrilegii a semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, et postquam non concedebatur, ficta valetudine, quasi aeger nervis, cubiculum non egressus. tradidere quidam venenum ei per libertum ipsius, cui nomen Cleonicus, paratum iussu Neronis vitatumque a Seneca proditione liberti seu propria formidine, dum per simplicem victum et agrestibus pomis ac, si sitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat.

XLVI. Gladiatorenopstand in Praeneste.

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Praeneste temptata eruptione praesidio militis, qui custos adest, coërciti sunt, iam Spartacum et vetera mala rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. nec multo post clades rei navalis accipitur, non bello (quippe haud alias tam immota pax); sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. ergo gubernatores, quamvis saeviente pelago, a Formiis movere; et gravi Africo, dum promunturium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus inpacti triremium plerasque et minora navigia passim amiserunt.

---

2. *ore tenus*, slechts met den mond, cf. c. 6: nomine tenus.
5. *aeger nervis*, aan neuralgie lijdende; cf. Suet. Vesp. 7: propter nervorum valetudinem vix ingredi. *egressus*, c. acc. geconstr., cf. 1, 30, 5: egredi tentoria.
8. *per simplicem victum*, cf. Seneca Epist. 83: panis deinde siccus et sine mensa prandium, post quod non sunt lavandae manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti: brevissimo somno utor et quasi interiungo.
8. *agrestibus*, cf. Germ. 23: agrestia poma, en Verg. Aen. 7, 111: et Cereale solum pomis agrestibus augent; = in 't wild groeiend.
XLVI.10. *apud*=in. *Praeneste.* tegenw. Palestrina, in de buurt van Rome gelegen.
12. *Spartacum*, de opstand van Spartacus duurde van 73—71 v. C.
12. *rumoribus ferente*, bespreken.
17. *Formiis*, Formiae, een stad in Latium gelegen; men vermoedt, dat de ruïnen bij Mola di Gaeta er de overblijfselen van zijn.
17. *promunturium Miseni* (i. p. v. Misenum), in Campanie, tegenw. Punta di Miseno; Misenum was een station voor de vloot.
18. *Cumanis*, Cumae lag ten N. van Misenum.
19. *plerasque*, zeer vele; *passim*, h.l. = in menigte.

XLVII. Prodigia.

XLVII. Fine anni volgantur prodigia imminentium malorum nuntia: vis fulgurum non alias crebrior, et sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum; bicipites hominum aliorumve animalium partus abiecti in publicum aut in sacrificiis, quibus gravidas hostias inmolare mos est, reperti. et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset: secutaque haruspicum interpretatio, parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum neque occultum, quia in utero repressum aut iter iuxta editum sit.

Gebeurtenissen van het jaar 65 n. C. (c. 48—74)

XLVIII. De samenzwering van Piso.

XLVIII. Ineunt deinde consulatum Silius Nerva et Atticus Vestinus, coepta simul et aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant senatores eques miles, feminae etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. is Calpurnio genere ortus ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus, claro apud volgum rumore erat per virtutem aut species virtutibus similes. namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversum amicos et ignotis quoque, comi sermone et congressu; aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies: sed

---

XLVII. 3. *semper*, er is nog sprake van de verschijning van een komeet in het jaar 60 (cf. 14, 22); spoedig na het verschijnen van deze was Rubellius Plautus naar Azië verbannen en 2 jaar daarna gedood.

5. *Placentino*, Placentia is het tegenw. Piacenza.

6. *esset* = esse ferebatur.

9. *aut* = et vicissim.

XLVIII. 10. *Silius Nerva*, een Silius Nerva was consul in het jaar 28 n. C.

12. *dederant*, door het plusq. perf. duidt Tacitus aan, dat de samenzwering al aan den gang was en zich had uitgebreid, wellicht reeds in 63 begonnen; *nomina dare* is de eigenlijke term voor hen, die zich voor den krijgsdienst opgeven.

13. *Pisonem*, deze Piso is dezelfde, aan wien Caligula in het jaar 38 n. C. zijn vrouw ontroofde; door den keizer daarna verbannen, werd hij door Claudius teruggeroepen; een onbekende dichtte op Piso den Panegyricus in Pisonem, welke nog over is

17. *et ignotis quoque*, afwisseling van constructie, i. p. v: atque etiam adversus ignotos.

18. *fortuita*, uiterlijke, van het toeval afhankelijke dingen.

procul gravitas morum aut voluptatum parsimonia; levitati ac magnificentiae et aliquando luxu indulgebat. idque pluribus probabatur, qui in tanta vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum nec praeseverum volunt.

XLIX. Namen der samenzweerders.

XLIX. Initium coniurationi non a cupidine ipsius fuit; nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumpserunt. promptissimos Subrium Flavum, tribunum praetoriae cohortis, et Sulpicium Asprum centurionem extitisse constantia exitus docuit; et Lucanus Annaeus Plautiusque Lateranus vivida odia intulere. Lucanum propriae causae accendebant, quod famam carminum eius premebat Nero prohibueratque ostentare, vanus aemulatione: Lateranum, consulem designatum, nulla iniuria, sed amor rei publicae sociavit. at Flavius Scaevinus et Afranius Quintianus, uterque senatorii ordinis, contra famam sui principium tanti facinoris capessivere: nam Scaevino dissoluta luxu mens et proinde vita somno languida; Quintianus mollitia corporis infamis et a Nerone probroso carmine diffamatus contumeliam ultum ibat.

L. Rufus, de aanvoerder der lijfwacht, sluit zich bij de samenzweerders aan.

L. Ergo dum scelera principis, et finem adesse imperio deligendumque, qui fessis rebus succurreret, inter se aut inter

---

1. *parsimonia*, h.l. ongewoon gebr. i. p. v.: temperantia.
2. *pluribus* = de meerderheid.
XLIX. 5. *a cupidine*, sc. imperii adipiscendi.
9. *Lucanus Annaeus*, Annaeus Lucanus, dichter der Pharsalia, was een neef van Seneca. *Plautius Lateranus*, cf. 11, 36.
12. *vanus aemulatione*, dwaas uit ijverzucht.
15. *famam sui*, cf. 12, 37: supplicium mei.
17. *mollitia corporis*, cf. 11. 2.
18. *diffamatus*, cf. 14, 22: prava diffamantibus. *ultum ibat*, cf. c. 1: fastigium ire ultum volens.
L. 19. *finem adesse*, daar de komeet dit scheen te voorspellen.
20. *fessis rebus succurreret*, cf. Verg. Aen. 11, 335: consulite in medium et rebus succurrite fessis. *adgregavere*, sc. sibi.

amicos iaciunt, adgregavere Claudium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcacium Araricum, Iulium Augurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Marcium Festum, equites Romanos. ex quibus Senecio, e praecipua familiaritate Neronis, speciem amicitiae etiam tum retinens eo pluribus periculis conflictabatur: Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat; ceteris spes ex novis rebus petebatur. adscitae sunt super Subrium et Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus Gavius Silvanus et Statius Proxumus, tribuni cohortium praetoriarum, Maximus Scaurus et Venetus Paulus centuriones. sed summum robur in Faenio Rufo praefecto videbatur, quem vita famaque laudatum per saevitiam inpudicitiamque Tigellinus in animo principis anteibat fatigabatque criminationibus ac saepe in metum adduxerat quasi adulterum Agrippinae et desiderio eius ultioni intentum. igitur ubi coniuratis praefectum quoque praetorii in partes descendisse crebro ipsius sermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco caedis agitabant. et cepisse impetum Subrius Flavus ferebatur in scaena canentem Neronem adgrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. hic occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis pulcherrima animum extimulaverant, nisi incolumitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

---

1. *Senecionem*, cf. 13, 12: Senecio liberto Caesaris genitus. *Proculum*, cf. c. 66 en 71.

3. *Antonium Natalem*, cf. c. 54, 55, 56, 71.

6. *Pisoni*, voor den dat. cf. Curt. 6, 6, 36: sceleris in regem particeps Besso.

8. *de quibus rettuli*, nl. in cap. 49.
manus = viri. *Gavius Silvanus*, cf. c. 60 en 71. 9. *Statius Proxumus*, cf. c. 71.

11. *Faenio Rufo*, cf. 13, 22.

11. *vita famaque*, de abl. geeft hier den maatstaf aan, cf. c. 37: celeberrimae luxu famaque.

12. *Tigellinus*, cf. 14, 51: validior in animo (= gunst) principis. *fatigabat criminationibus*, voortdurend met beschuldigingen vervolgen.

13. *in metum adduxerat*, als schrikbeeld voorhouden.

17. *impetum*. snel besluit, cf. Curt. 5, 12, 1: occidendi ... regis impetum ceperat.

18. *in scaena canentem*, waarsch. bij gelegenheid der Iuvenalia, cf. c. 33.

18. *ardente domo*. cf. c. 39; hieruit zien wij, dat de samenzwering reeds toen bestond.

19. *hic ... ibi*, cf. Agr. 32: hic dux, hic exercitus, ibi metalla ...

21. *incolumitatis*, cf. H. 5, 26: spe vitae, quae plerumque magnos animos infringit.

LI. Epicharis tracht de manschappen der vloot op te ruien.

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum Epicharis quaedam, incertum quonam modo sciscitata (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat), accendere et arguere coniuratos, ac postremum lentitudinis eorum pertaesa et in Campania agens primores classiariorum Misenensium labefacere et conscientia illigare conisa est tali initio. erat nauarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendae matris Neroni inter ministros, non ex magnitudine sceleris provectus, ut rebatur, is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua, et quam in irritum cecidissent, aperit adicitque questus et destinationem vindictae, si facultas oreretur, spem dedit posse inpelli et plures conciliare: nec leve auxilium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos et Misenum maris usu laetabatur. ergo Epicharis plura; et omnia scelera principis orditur: neque sancti quidquam manere. Sed provisum, quonam modo poenas eversae rei publicae daret: accingeretur modo navare operam et militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia expectaret. nomina tamen coniuratorum reticuit. unde Proculi indicium inritum fuit, quamvis ea, quae audierat, ad Neronem detulisset. accita quippe Epicharis et cum indice composita nullis testibus innisum facile confutavit. sed

---

LI. 1. *cunctantibus*, cf. 1, 5: haec atque talia agitantibus, vert: terwijl men ... *prolatantibus* ... *metum* — door hun talmen verlengden zij den toestand, waarbij zij tegelijk op succes hoopten en in angst waren voor ontdekking, gebr. naar analogie der jur. term: diem prolatare — een termijn verschuiven.

3. *accendere*, sc. ad audaciam, *arguere*, sc, ignavos. *cunctantibus. . . coniuratos*, cf. 14, 10: sed a Caesare perfecto scelere ... magnitudo eius intellecta est.

4. *pertaesa .... et agens*, parataxis i. p.v. hypotaxis, vert: en omdat zij toevallig ... cf. c. 59: immotus his et paululum in publico versatus. *primores* = h.l. de officieren.

5. *Misenensium*, over de vloot in Misenum cf. 4, 5. *conscientia illigare*, cf. 12, 25: stupro eius inligatus; daarentegen Hist. 4, 55: conscientia obstringere. *conisa est*, c. inf. geconstr., evenals Liv. 9, 31, 12: coniterentur invadere.

9. *recens*, h.l. adv. bij orta.

11. *posse impelli*, sc. ad defectionem ab Nerone et coniuratorum societatem.

14. *plura*, hierbij een verbum dicendi te voegen, te nemen uit: orditur.

17. *accingeretur*, c. inf. geconstr., eveneens Verg. Georg. 3, 46.

21. *composita*, geconfrontreerd.

21. *confutavit*, h.l. = den mond snoeren.

ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone haud falsa esse etiam quae vera non probabantur.

LII. Het plan, Nero te vermoorden, wordt nader uitgewerkt.

LII. Coniuratis tamen metu proditionis permotis placitum maturare caedem apud Baias in villa Pisonis, cuius amoenitate captus Caesar crebro ventitabat balneasque et epulas inibat omissis excubiis et fortunae suae mole. sed abnuit Piso, invidiam praetendens, si sacra mensae diique hospitales caede qualiscumque principis cruentarentur: melius apud urbem in illa invisa et spoliis civium extructa domo vel in publico patraturos, quod pro re publica suscepissent. haec in commune, ceterum timore occulto, ne L. Silănus eximia nobilitate disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus imperium invaderet, prompte daturis, qui a coniuratione integri essent quique miserarentur Neronem tamquam per scelus interfectum. plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt, ne ad libertatem oreretur, vel delecto imperatore alio sui muneris rem publicam faceret. etenim expers coniurationis erat, quamvis super eo crimine Nero vetus adversum insontem odium expleverit.

LIII. Vervolg.

LIII. Tandem statuere circensium ludorum die, qui Cereri

LII. 3. *ventitabat*, sc. eo.
6. *mole*, bedoeld is het lastige gevolg.
7. *sacra*, de heiligheid, cf. 13, 17: quamvis inter sacra mensae.
8. *melius*, vert: het zou beter zijn, indien zij ...
8. *apud urbem* = te Rome.
10. *in commune* = palam. *ceterum* = re vera. *L Silanus*, L. Junius Silanus Torquatus was een zoon van M Silanus, in het jaar 54 op bevel van Agrippina gedood (cf. 13, 1; later werd L. Silanus op bevel van Nero gedood (16, 7).
11. *C. Cassii*, cf. 12, 11: C. Cassio, qui Suriae praeerat, en 12, 12: Cassius ceteros praeminebat peritia legum.
13. *prompte daturis*, sc imperium.
16. *ne ad libertatem oreretur*, = ne ad veterem libertatem civitati reddendam exsurgeret. *sui muneris*, vert: tot zijn geschenk.
18. *super* = wegens.
LIII. 20. *circensium ludorum die*, in cap. 74: circensium Cerialium ludicrum; de Cerialia werden gehouden van 12—19 April; op den laatsten dag vonden ludi circenses plaats.

celebratur, exequi destinata, quia Caesar rarus egressu domoque aut hortis clausus ad ludicra circi ventitabat promptioresque aditus erant laetitia spectaculi. ordinem insidiis composuerant, ut Lateranus, quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus et genibus principis accidens prosterneret incautum premeretque, animi validus et corpore ingens; tum iacentem et impeditum tribuni et centuriones et ceterorum, ut quisque audentiae habuisset, adcurrerent trucidarentque, primas sibi partes expostulante Scaevino, qui pugionem templo Salutis sive, ut alii tradidere, Fortunae Ferentino in oppido detraxerat gestabatque velut magno operi sacrum. interim Piso apud aedem Cereris opperiretur, unde eum praefectus Faenius et ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia, Claudii Caesaris filia, ad eliciendum volgi favorem, quod C. Plinius memorat. nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videretur aut inanem ad spem Antoniam nomen et periculum commodavisse, aut Pisonem notum amore uxoris alii matrimonio se obstrinxisse, nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.

---

3. *composuerant*, afspreken.
5. *genibus . . . accidens*, cf. Liv. 44, 31, 13: genibus principis accidens.
6. *animi validus et corpore ingens*, cf. voor deze afwisseling van constructie Hist. 1, 53: Caecina . . . corpore ingens, animi immodicus.
7. *ut quisque audentiae habuisset*, al naar hun moed; de constructie is naar Gr. voorbeeld gevormd, cf. o.a. Her. 8, 107: ὡς τάχεος εἶχε ἕκαστος; en Thuc. 1, 22: ὥς τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι; *audentiae*, cf. Germ. 31 en 34. *adcurrerent*, h.l. met den enkelen acc. geconstr., door de verbinding met het volgende trucidarent.
8. *expostulante*, h.l. = postulante, cf. c. 17.
9. *templo Salutis*, de tempel van Salus bevond zich op den Quirinalis.
10. *Ferentino in oppido*, Ferentinum was in Latium gelegen. *velut*, beteeteekent, dat Scaevinus de dolk *werkelijk* als gewijd beschouwde.
11. *apud aedem Cereris*, de tempel van Ceres bevond zich bij den Circus Maximus. *apud*, = in.
12. *castra*, h.l. de kazerne der praetorianen. *Antonia*, dochter van Claudius, uit zijn eerste huwelijk met Paetina, cf. 12, 2; Nero liet haar tusschen 66 en 68 vermoorden.
14. *C. Plinius*, cf. 13, 20; Plinius schreef een geschiedwerk, dat verloren is gegaan.
14. *quoquo modo* = seu vere seu falso, cf. 3, 19: quoquo modo audita.
15. *inanem ad spem*, op de bloote verwachting (dat zij keizerin zou worden).
17. *notum amore uxoris*, cf. c. 59: testamentum . . . amori uxoris dedit.
18. *nisi si* = of het moest zijn dat, cf. Germ. 2.

LIV. Scaevinus wordt door een slaaf verraden.

LIV. Sed mirum, quam inter diversi generis ordinis, aetatis sexus, dites pauperes taciturnitate omnia cohibita sint, donec proditio coepit e domo Scaevini; qui pridie insidiarum multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum testamentum obsignavit, promptum vagina pugionem, de quo supra rettuli, vetustate obtusum increpans, asperari saxo et in mucronem ardescere iussit eamque curam liberto Milicho mandavit. simul affluentius solito convivium initum, servorum carissimi libertate et alii pecunia donati; atque ipse maestus et magnae cogitationis manifestus erat, quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet. postremo volneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis parari iubet idque eundem Milichum monet, sive gnarum coniurationis et illuc usque fidum, seu nescium et tunc primum arreptis suspicionibus, ut plerique tradidere. de consequentibus ‹consentitur›. nam cum secum servilis animus praemia perfidiae reputavit simulque inmensa pecunia et potentia obversabantur, cessit fas et salus patroni et acceptae libertatis memoria. etenim uxoris quoque consilium adsumpserat, muliebre ac deterius: quippe ultro metum intentabat, multosque astitisse libertos ac servos, qui

---

LIV. 1. *mirum quam . . . cohibita sint*, gew. mirum quantum; quam is gevormd naar het Gr. voorbeeld: θαυμάσιόν ἐστιν ὡς· *generis* = afkomst.

1. *diversi . . . sexus*, sc. homines.

3. *coepit*, uitgaan van, cf. Hist. 2, 47: civile bellum a Vitellio coepit.

3. *multo sermone*, sc. erat, abl. qual. cf. 16, 31: largo fletu et silentio.

5. *promptum vagina*, promo met enkelen abl. geconst, cf. Verg. Aen 2, 260: laetique cavo se robore produnt; en 6, 40: depromptum sinu.

5. *supra rettuli*, cf. c. 53.

6. *saxo*, h.l. geh. i. p. v: cote.

6. *asperari*, voor asperare i. p. v. acuere, cf. Germ. 46.

6. *in mucronen ardescere*, eig. door het slijpen zoo verhit worden, dat er een scherpe punt aan geslepen is, cf. Luc. 7, 139: nec gladiis habuere fidem nisi cotibus asper Exarsit mucro, en Hor. Od. 2, 8. 15: Semper ardentes sagittas Cote cruenta.

8. *libertate et alii pecunia* = alii libertate alii pecunia, cf. 1, 63: ut opus et alii proelium inciperent.

10. *manifestus*, c. gen. geconstr., cf. 2, 85: delicti manifesta.

10. *vagis sermonibus*, gesprekken van den hak op den tak springende.

13. *arreptis*, door arripere te gebr. wordt de blijdschap en de begeerte bij het ontdekken uitgedrukt, vert: gretig.

15. *nam cum*, cum = zoodra als.

18. *ultro*, zij, van haar kant. *intentabat*, cf. 3, 28: terror omnibus intentabatur. (= dreigend voorhouden. — *metum*, sc. interitus.

eadem viderint; nihil profuturum unius silentium, at praemia penes unum fore, qui indicio praevenisset.

LV. Bekentenissen van Natalis en Lucanus.

LV. Igitur coepta luce Milichus in hortos Servilianos pergit; et cum foribus arceretur, magna et atrocia adferre dictitans deductusque ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graves coniuratos et cetera, quae audiverat, coniectaverat, docet; telum quoque in necem eius paratum ostendit accirique reum iussit. is raptus per milites et defensionem orsus, ferrum, cuius argueretur, olim religione patria cultum et in cubiculo habitum ac fraude liberti subreptum respondit. tabulas testamenti saepius a se et incustodita dierum observatione signatas. pecunias et libertates servis et ante dono datas, sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari et instantibus creditoribus testamento diffideret. enimvero liberales semper epulas struxisse; vitam amoenam et duris iudicibus parum probatam. fomenta volneribus nulla iussu suo, sed quia cetera palam vana obiecisset, adiungere crimen, cuius se pariter indicem et testem faceret. adicit dictis constantiam; incusat ultro intestabilem et consceleratum, tanta vocis ac vultus securitate, ut labaret

1. *viderint* = weten.

LV. 3. *in hortos Servilianos*, de juiste ligging van dezen is niet bekend; daar Suet Ner. 47 bericht, dat Nero op zijn vlucht naar Ostia in de horti Serviliani toefde, vermoedt men, dat zij tusschen Rome en Ostia waren gelegen.

5. *Epaphroditum*, deze bekleedde het ambt „a libellis" en was de opvolger van Doryphoros, door Nero in 62 gedood (cf. 14, 65); later werd E. op bevel van Domitianus gedood, omdat hij Nero bij diens zelfmoord behulpzaam was geweest.

6. *graves* = gevaarlijk.

9. *cuius argueretur*, een praegnante uitdrukking, daar bedoeld is datgene, wat hij met den dolk voornemens was te doen. *religione patria*, cf. c. 53; wij kunnen hieruit opmaken, dat Scaevinus uit Ferentinum kwam.

11. *incustodita dierum observatione* = nulla ratione dierum habita.

14. *testamento diffideret*, daar eerst de schuldeischers tevreden moesten gesteld worden, voordat de overige schenkingen van kracht konden zijn.

15. *vitam ... probatam*, sc. egisse; cf. c. 49: Scaevino dissoluta luxu mens et proinde vita somno languida.

16. *fomenta ... iussu suo*, sc. parata.

17. *palam*, dit behoort bij: vana. *obiecisset*, als subj. hierbij te nemen: libertinus. *indicem et testem*, cf. 3, 10: rerum indices et testes.

18. *intestabilem et consceleratum*, door zijn ondankbaarheid jegens zijn vrijlater.

indicium, nisi Milichum uxor admonuisset Antonium Natalem multa cum Scaevino ac secreta collocutum et esse utrosque C. Pisonis intimos.

LVI. Vervolg.

LVI. Ergo accītur Natalis, et diversi interrogantur, quisnam is sermo, qua de re fuisset. tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant, inditaque vincla. et tormentorum aspectum ac minas non tulere: prior tamen Natalis totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur, deinde adicit Annaeum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecae omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. tum cognito Natalis indicio Scaevinus quoque pari inbecillitate, an cuncta iam patefacta credens nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus Quintianusque et Senecio diu abnuere: post promissa inpunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Aciliam, matrem suam, Quintianus Glitium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum praecipuos, nominavere.

LVII. Epicharis wordt gefolterd, doch bekent niet.

LVII. Atque interim Nero recordatus Volusii Proculi indicio Epicharin attineri ratusque muliebre corpus impar dolori tormentis

---

2. *utrosque C. Pisonis intimos*, Piso was door Nero reeds lang verdacht, cf. 14, 65.

LVI. 4. *diversi* — ieder afzonderlijk.

6. *indita*, cf. 11, 1: vinclis inditis. *tormentorum*, bij aanslagen, tegen den keizer gericht, werden vrijgeborenen, evenals slaven, gefolterd.

8. *arguendi peritior*, meer ervaren in de kunst zijn aanklachten geloofwaardig te maken.

12. *inbecillitate an . . . credens*, voor de afwisseling van constructie, cf. 2, 22: metu invidiae an ratus conscientiam facti satis esse.

15. *corrupti*, verleid.

16. *Aciliam*, cf. den anonymus in de vita Lucani: matrem habuit (Lucanus) et regionis eiusdem et urbis (Cordubae), Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam, oratoris operae apud proconsules frequentis; cuius . . . cognomen huic inditum apparet.

17. *Annium Pollionem*, deze was waarschijnlijk een broer van Annius Vinicianus (cf. 15, 28).

LVII. 18. *Volusii Proculi indicio*, cf. c. 51.

dilacerari iubet. at illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium, ne a femina spernerentur, pervicere, quin obiecta denegaret. sic primus quaestionis dies contemptus. postero cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellae (nam dissolutis membris insistere nequibat), vinclo fasciae, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellae restricto indidit cervicem et corporis pondere conisa tenuem iam spiritum expressit, clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui et viri et equites Romani senatoresque intacti tormentis carissima suorum quisque pignorum proderent.

LVIII. Nero ondervraagt de samenzweerders.

LVIII. Non enim omittebant Lucanus quoque et Senecio et Quintianus passim conscios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet saepsisset. quin et urbem per manipulos occupatis moenibus, insesso etiam mari et amne, velut in custodiam dedit. volitabantque per fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. continua hinc

---

1. *ignes* = laminae ardentes.

2. *non pervicere quin*, cf. 11, 34: non ideo pervicit quin. — *quaestionis*, gerechtelijk onderzoek (onder pijnigingen).

3. *contemptus*, vert.: bleef zonder uitwerking.

4. *gestamine sellae*, i. p. v.: gestatoria sella. *dissolutis membris*, of op te vatten als abl. abs., of als dat. afh. van insisteret, in het laatste geval is membra = crura; *dissolutis* = uitrekken.

5. *fasciae*, fascia, gew. fascia pectoralis, cf. Mart. 14, 134 of mammillare, cf. Mart. 14, 66 of strophium genoemd.

6. *arcum* — ronde leuning.

8. *clariore*, h.l. i. p. v.: eo clariore, de comparativus is gebr. in verband met het volgende cum. *in* = niettegenstaande. *necessitate*, foltering.

LVIII. 12. *non ... quoque.* dit kan hier gebruikt worden, daar ncn omittebant één begrip vormt.

13. *passim*, in grooten getale.

18. *Germanis*, de Germanen vormden de lijfwacht van den keizer; na de nederlaag van Varus was deze door Augustus ontbonden, doch waarsch. bij het begin van Tiberius' regeering waren de Germanen weer voor de lijfwacht gebruikt, voornamelijk Batavieren dienden hierin, cf. C. I. L. VI 8802, 8806: nobilis, miles impera(toris) Neronis Aug(usti) corp(ore) cust(os) dec(uria) Rabuti, nat(ione) Bataus.

18. *quasi*, dit geeft hier de meening van Nero weer. *continua hinc et vincta agmina* = continua hominum vinctorum agmina, cf. Suet. Ner. 36: coniurati e vinculis triplicium catenarum dixere causam.

et vincta agmina trahi ac foribus hortorum adiacere, atque ubi dicendam ad causam introissent, tantum latens erga coniuratos, sed fortuitus sermo et subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent, pro crimine accipi, cum super Neronis ac Tigellini saevas percunctationes Faenius quoque Rufus violenter urgueret, nondum ab indicibus nominatus, et quo fidem inscitiae pararet, atrox adversus socios. idem Subrio Flavo adsistenti adnuentique, an inter ipsam cognitionem destringeret gladium caedemque patraret, renuit infregitque impetum iam manum ad capulum referentis.

LIX. Piso's dood.

LIX. Fuere, qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scaevinus, hortarentur Pisonem pergere in castra aut rostra escendere studiaque militum et populi temptare. si conatibus eius conscii aggregarentur, secuturos etiam integros; magnamque motae rei famam, quae plurimum in novis consiliis valeret. nihil adversum haec Neroni provisum. etiam fortes viros subitis terreri, nedum ille scaenicus, Tigellino scilicet cum paelicibus suis comitante, arma contra cieret. multa experiendo confieri, quae segnibus ardua videantur. frustra silentium et fidem in tot consciorum animis et corporibus sperare: cruciatui aut praemio cuncta pervia esse. venturos, qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece afficerent. quanto laudabilius periturum, dum ample-

---

1. *hortorum*, waarsch. zijn de horti Serviliani bedoeld, (cf. c. 55).
2. *latens . . . sermo*, cf. Ovid. Fast. 2, 705: mandata latentia.
7. *Subrio Flavo*, cf. c. 49; als tribunus praetoriae cohortis was hij tegenwoordig.
8. *adnuenti* = nutu quaerenti.

LIX. 12. *castra*, sc. praetoria.
13. *studia*, deelneming.
14. *integros*, zij, die aan de samenzwering geen deel hadden. 15. *magnam motae rei famam* — indien een werk eenmaal in beweging was gezet, werd het door 't gerucht als groot voorgesteld.
15. *in novis consiliis*, bij plannen, welke een omwenteling beoogen.
17. *scaenicus*, Juvenalis 8, 198 noemt Nero: citharoedum principem.
18. *confieri*, i. p. v. confici, komt eveneens voor bij Caesar B. G. 7, 58. 2.
20. *animis*, slaat op het volgende: praemio: *corporibus sperare*, sc. Pisonem, op het volgende: cruciatui.
22. *dum amplectitur . . . invocat*, voor den indic. in de orat. obliqua cf. 2, 81: dum Caesar consulitur.

ctitur rem publicam, dum auxilia libertati invocat! miles potius deesset et plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita praeriperetur, mortem [ad]probaret. immotus his, et paululum in publico versatus, post domi secretus animum adversum suprema firmabat, donec manus militum adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat: nam vetus miles timebatur tamquam favore inbutus. obiit abruptis brachiorum venis. testamentum foedis adversus Neronem adulationibus amori uxoris dedit, quam degenerem et sola corporis forma commendatam amici matrimonio abstulerat. nomen mulieri Satria Galla, priori marito Domitius Silus: hic patientia, illa inpudicitia Pisonis infamiam propagavere.

LX. Dood van Lateranus en Seneca.

LX. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adiungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. raptus in locum servilibus poenis sepositum manu Statii tribuni trucidatur, plenus constantis silentii nec tribuno obiciens eandem conscientiam.

Sequitur caedes Annaei Senecae, laetissima principi, non quia

---

1. *miles potius ... desereret* = melius esse deseri a milite ac plebe.
3. *praeriperetur*, sc. quam inceptum exequeretur. *mortem adprobaret*, vert: met zijn dood bevredigde.
6. *stipendiis recentes*, cf. 1, 41: recens dolore et ira.
7. *favore*, in Pisonem.
8. *foedis ... adulationibus*, abl. qual., bij testamentum, vert.: vol van ...
9. *sola corporis forma commendatam*, cf. Sall. Cat. 15, 2: cuius praeter formam nihil umquam bonus laudavit.
11. *hic patientia*, daar hij haar aan Piso overliet, zonder dat hij haar volgens de lex Julia de adulteriis aanklaagde.
LX. 12. *Plautii Laterani*, cf. c. 49 en Juven. 10, 15: Temporibus diris igitur iussuque Neronis ... egregias Lateranorum obsidet aedes Tota cohors.
13. *illud breve mortis arbitrium*, vert: die korte keuze van den dood, d.w.z. die korte oogenblikken, die men gewoonlijk (v. d. illud) toestond, om zelf den dood te kiezen.
14. *locum servilibus ... sepositum*, het z.g. Sessorium, op den campus Esquilinus, cf. 2, 32.
15. *plenus constantis silentii*, cf. Arrianus Epict. 1, 1, 19: ὡς Λατερανός τις ἐν τῇ Ῥώμῃ, κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι. ἐκτείνας γὰρ τὸν τράχηλον καὶ πληγεὶς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενομένην ἐπ' ὀλίγου συνελκυσθείς, πάλιν ἐέτεινεν·
17. *non quia ... compererat*, voor den indic. bij non quia cf. 13, 1: non quia ingenii violentia exitium irritaverat.

coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. solus quippe Natalis et hactenus prompsit, missum se ad aegrotum Senecam, uti viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret: melius fore, si amicitiam familiari congressu exercuissent; et respondisse Senecam sermones mutuos et crebra colloquia neutri conducere; ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. haec ferre Gavius Silvanus, tribunus praetoriae cohortis, et an dicta Natalis suaque responsa nosceret, percunctari Senecam iubetur. is forte an prudens ad eum diem ex Campania remeaverat quartumque apud lapidem suburbano rure substiterat. illo propinqua vespera tribunus venit et villam globis militum saepsit; tum ipse cum Pompeia Paulina uxore et amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit.

LXI. Vervolg.

LXI. Seneca missum ad se Natalem conquestùmque nomine Pisonis, quod a visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis et amorem quietis excusavisse respondit. cur salutem privati hominis incolumitati suae anteferret, causam non habuisse; nec sibi promptum in adulationes ingenium. idque nulli magis

---

2. *quando venenum non processerat,* cf. c. 45: tradidere quidam ... venenum paratum.

2. *hactenus* = alleen dit.

5. *sermones mutuos,* hierbij is te denken aan onderhandelingen, door tusschenpersonen te voeren.

6. *salutem suam ... inniti,* salus en incolumitas zijn synoniemen (= leven), m. a. w. zou Seneca bedoeld hebben, dat zijn leven van het leven van Piso afhankelijk was, indien dus de samenzwering gelukte.

7. *Gavius Silvanus,* cf. c. 50 en 71.

9. *nosceret* = adgnosceret, cf. 2, 28: et qui servi eadem noscerent.

12. *Pompeia Paulina,* deze was waarsch. de dochter (of zuster) van Pompeius Paulinus, die in 13, 53 wordt vermeld als bevelhebber der Rom. troepen in Germania inferior; in 15, 18 is hij een der 3 belastingdirecteuren.

LXI. 15. *rationem valetudinis ... excusavisse.* vert.: zich met het oog op zijn ... verontschuldigen.

17. *privati hominis,* h.l. in tegenstelling met het welzijn v. d. keizer gebr., met deze woorden bestrijdt hij de geinsinueerde woorden: salutem suam incolumitate Pisonis inniti.

18. *promptum in adulationes,* cf. Sen de Clementia 2, 2, 2: diutius me morari hic patere, non ut blandum auribus tuis: nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere quam placere adulando.

gnarum quam Neroni, qui saepius libertatem Senecae quam servitium expertus esset. ubi haec a tribuno relata sunt Poppaea et Tigellino coram, quod erat saevienti principi intimum consiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet. tum tribunus nulla pavoris signa, nihil triste in verbis eius aut vultu deprensum confirmavit. ergo regredi et indicere mortem iubetur. tradit Fabius Rusticus non eo, quo venerat, itinere redisse tribunum, sed flexisse ad Faenium praefectum et expositis Caesaris iussis, an obtemperaret, interrogavisse, monitumque ab eo, ut exequeretur, fatali omnium ignavia. nam et Silvanus inter coniuratos erat augebatque scelera, in quorum ultionem consenserat. voci tamen et aspectui pepercit intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret.

LXII. Seneca's laatste oogenblikken.

LXII. Ille interritus poscit testamenti tabulas; ac denegante centurione conversus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum iam et tamen pulcherrimum habeat, imaginem vitae suae relinquere testatur, cuius si memores essent, bonarum artium famam fructum constantis amicitiae laturos. simul lacrimas eorum mode sermone, modo intentior in modum coërcentis ad firmitudinem revocat, rogitans ubi prae-

1. *gnarum*, h.l. in pass. bet., cf. 11, 32.

1. *libertatem Senecae*, sterker dan: suam, cf. 2, 70: non usque eo defectum Germanicum, en Liv. 1, 20: plures Romuli quam Numae similes reges putabat fore (Numa).

7. *Fabius Rusticus*, cf. 13, 20 en Agric. 10: Livius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi scriptores.

10. *fatali omnium inqnavia*, een toevoeging van Tacitus, vert: daar nu allen eenmaal, als het ware door een beschikking van het noodlot, laf waren.

12. *voci . . . pepercit*, vert: hij vermeed het echter hem te zien en te spreken, cf. 12, 47: visui tamen consuluit, ne coram interficeret.

LXII. 14. *testamenti tabulas*, of om thans zijn testament te maken of er bepalingen aan toe te voegen, wat met het oog op c. 64: ita codicillis praescripserat, waarschijnlijker is. *denegante*, aoristisch gebr.; de centurio weigert het, daar zijn goederen geconfisceerd zullen worden en een testament dus overbodig is.

16. *et tamen pulcherrimum*, = quamvis unum, pulcherrimum tamen.

17. *imaginem vitae suae*, sc. per virtutem actae (cf. c. 63, 8).

18. *bonarum artium famam* — de roem van een edele gezindheid.

19. *sermone*, sc. tranquillo et familiari; staande tegenover: *intentior* = severius. *coërcentis* = terechtwijzen.

cepta sapientiae, ubi tot per annos meditata ratio adversum imminentia? cui enim ignaram fuisse saevitiam Neronis? neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris praeceptorisque necem adiceret.

LXIII. Seneca's laatste gesprekken met zijn vrouw.

LXIII. Ubi haec atque talia velut in commune disseruit, complectitur uxorem, et paululum adversus praesentem fortitudinem mollitus rogat oratque, temperaret dolori neu aeternum susciperet, sed in contemplatione vitae per virtutem actae desiderium mariti solaciis honestis toleraret. illa contra sibi quoque destinatam mortem adseverat. manumque percussoris exposcit. tum Seneca gloriae eius non adversus, simul timore, ne sibi unice dilectam ad iniurias relinqueret, 'vitae' inquit 'delenimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis: non invidebo exemplo. sit huius tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine.' post quae eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parco victu tenuatum lenta effugia sanguini praebebat, crurum quoque et poplitum venas abrumpit; saevisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret atque ipse visendo eius tormenta ad inpatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscedere. et novissimo

---

1. *sapientiae*, bedoeld is de Stoische philosofie. *ratio*, gedrag, handelwijze.
3. *fratrem*, Britannicum.
LXIII. 5. *in commune*, = palam, cf. c. 52.
~~6. *adversus* = in strijd met. *praesentem*, onverschrokken.~~
8. *vitae*, h.l. van zijn leven.
9. *toleraret* = dragelijk maken.
10. *manum percussoris exposcit*, hier feitelijk niet passend, daar zij zich zelf wenscht te dooden.
12. *unice dilectam*, cf. Seneca Ep. 104, 2: Paulina mea ... mihi valetudinem meam commendat. Cum sciam spiritum illius in meo verti, incipio, ut illi consulam, mihi consulere.
12. *vitae delenimenta*, de middelen om zich het leven dragelijk te maken.
13. *exemplo*, het is moeilijk uit te maken of dit dat. of abl. is; voor den abl. bij invidere cf. 1, 22: ne hostes quidem sepultura invident; en Germ. 33: ne spectaculo quidem proelii invidere (sc. nobis); daarentegen met den dat. 13, 53: invidit operi.
15. *brachia exsolvunt*, i. p. v.: venas exsolvunt, cf. 4, 22, 11, 3;
16. *parco victu*. cf. c. 45.
20. *inpatientiam* — zwakheid. *suadet*, gevolgd door den indic. cf. 3, 53.

quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus pleraque tradidit, quae in vulgus edita eius verbis invertere supersedeo.

LXIV. Nero verhindert Paulina's dood.

LXIV. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, ⟨iubet⟩ inhiberi mortem. hortantibus militibus servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignarae. nam, ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere, qui crederent, donec inplacabilem Neronem timuerit, famam sociatae cum marito mortis petivisse, deinde oblata mitiore spe blandimentis vitae evictam; cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoria et ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui esset multum vitalis spiritus egestum.

Seneca interim, durante tractu et lentitudine mortis, Statium Annaeum, diu sibi amicitiae fide et arte medicinae probatum, orat, provisum pridem venenum, quo damnati publice Atheniensium iudicio extinguerentur, promeret; adlatumque hausit frustra, frigidus iam artus et cluso corpore adversum vim veneni, postremo stagnum calidae aquae introiit, respergens proximos servorum, addita voce, libare se liquorem illum Iovi liberatori. exim balneo inlatus et vapore eius exanimatus, sine ullo funeris sollemni

---

1. *scriptoribus*, schrijvers, tot de slaven of vrijgelatenen behoorende. *pleraque*, zeer veel dingen.

2. *eius verbis*, te verbinden met: edita. *invertere* = commutatis verbis reddere.

LXIV. 6. *premunt*, stillen.

6. *incertum an ignarae*, terwijl zij waarschijnlijk bewusteloos was; incertum an in bevestigenden zin, evenals 6, 50 en 11, 18. *nam*, bevestigt incertum, hiervoor te denken b.v.: er was echter ook een anderen lezing.

10. *cui addidit*, vert: doch zij voegde slechts.

13. *durante*, duren, cf. 14, 39: durante bello. *tractu*, langzame voortgang. cf. c. 10: eludi Parthus tractu belli poterat.

14. *amicitiae fide*, vert: als trouw vriend; *arte medicinae*, vert. als bekwaam geneesheer.

15. *venenum*, cf. Plinius H. N. 25, § 151: cicuta quoque venenum est, publica Atheniensium poena invisa, het Gr. κώνειον.

15. *publice. . . iudicio*, crimineel gerechtshof, behoort bij: damnati.

17. *artus*, acc. graecus, cf. Plin. H. N. ibid: semini et foliis refrigeratoria vis; sic et necat; incipiunt algere ab extremitatibus corporis, cf. Plato Phaedo, aan het einde. *cluso*, i. p. v. clauso, cf. Germ. 34 en 45.

18. *stagnum*, hier te denken aan een groote badkuip of een klein bassin.

19. *libare se*, cf. 16, 35: libamus inquit (Thrasea), Iovi liberatori.

19. *balneo*, stoombad.

crematur. ita codicillis praescripserat, cum etiam tum praedives et praepotens supremis suis consuleret.

LXV. Het plan van Subrius Flavus.

LXV. Fama fuit Subrium Flavum cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, ut post occisum opera Pisonis Neronem Piso quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecae, quasi insontibus claritudine virtutum ad summum fastigium delecto. quin et verba Flavi vulgabantur, non referre dedecori, si citharoedus demoveretur et tragoedus succederet, quia ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat.

LXVI. Rufus wordt verraden.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fefellit, accensis indicibus ad prodendum Faenium Rufum, quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant. ergo instanti minitantique renidens Scaevinus neminem ait plura scire quam ipsum, hortaturque ultro, redderet tam bono principi vicem. non vox adversum ea Faenio, non silentium, sed verba sua praepediens et pavoris manifestus; ceterisque ac maxime Cervario Proculo, equite Romano, ad convincendum eum conisis, iussu imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, corripitur vinciturque.

---

1. *codicillis*, cf. c. 62.
LXV. 3. *Subrium Flavum*, cf. c. 49, 50, 58.
6. *insontibus* = ab insontibus; met insontes worden hier niet bedoeld zij, die onschuldig waren aan de samenzwering, maar die in het algemeen onbesproken van levenswandel waren.
6. *claritudine*, vert: tengevolge van ...
8. *non referre dedecori.* vert: de schande bleef dezelfde; cf. Hor. Sat. 1, 1, 49 ... vel dic, quid referat, intra Naturae finis viventi, jugera centum an Mille aret? ...
9. *Piso ... canebat*, cf. c. 48.
LXVI. 11. *fefellit*, vert: bleef geheim, absoluut gebr., evenals Hist. 2, 98.
12. *accensis indicibus* = tanta ira concitatis, ut indices exsisterent.
14. *renidens*, grijnslachen, cf. 4, 60: Tiberius falsum renidens.
15. *redderet ... vicem*, gelijk met gelijk vergelden. *tam bono* (= goedig) *principi*, daar deze toch een der samenzweerders tot rechter over een ander der mede-samengezworenen aanstelde.
16. *verba sua praepediens*, vert.: stotterend.

LXVII. Moedige dood van Subrius Flavus.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavus tribunus pervertitur, primo dissimilitudinem morum ad defensionem trahens, neque se armatum cum inermibus et effeminatis tantum facinus consociaturum; dein, postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque a Nerone, quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset, 'oderam te' inquit. 'nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti: odisse coepi, postquam parricida matris et uxoris, auriga et histrio et incendiarius extitisti.' ipsa rettuli verba, quia non, ut Senecae, volgata erant. nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos et validos. nihil in illa coniuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi, quae faceret, insolens erat. poena Flavi Veianio Nigro tribuno mandatur. is proximo in agro scrobem effodi iussit, quam visam Flavus ut humilem et angustam increpans, circumstantibus militibus, 'ne hoc quidem' inquit 'ex disciplina.' admonitusque fortiter protendere cervicem, 'utinam' ait 'tu tam fortiter ferias!' et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputavisset, saevitiam apud Neronem iactavit, sesquiplaga interfectum a se dicendo.

LXVII. 1. *eorundem*, sc. qui Faenium Rufum detulerant.

2. *trahens*, vert: aanvoerende. *armatum*, vert: een krijgsman. *inermibus*, h.l. = niet weerbaar.

4. *consociaturum*, sc. fuisse = zich tot iets vereenigen, cf. Cic. de Fin. 3. 71: nec vero rectum est cum amicis aut bene meritis consociare aut coniungere iniuriam.

6. *sacramenti*, daar de soldaten den eed aflegden op het behoud en welzijn van den keizer.

7. *amari meruisti*, de inf. bij merere komt nog voor Germ. 28 en Ann. 14, 48, cf. Ovid. Met 4, 319: meruit formosa videri.

9. *non ... volgata erant*, Tac. moet ze dus door mondelinge overlevering gehoord hebben.

10. *incomptos*, cf. Liv. 4, 41: adversus haec Tempanii oratio incompta fuisse dicitur, ceterum militariter gravis.

12. *promptus*, met den dat. van het gerundium eveneens gebr. 12, 4: accipiendis suspicionibus promptior.

12. *insolens*, met den gen., cf. 6, 34.

14. *scrobem*, waarin het lichaam van den terechtgestelde zou geworpen worden.

16. *ex disciplina*, volgens de voorschriften.

17. *tam fortiter*, sc. quam ego fortiter cervicem protendero.

LXVIII. Dood van Sulpicius Asper en Faenius Rufus.

LXVIII. Proximum constantiae exemplum Sulpicius Asper centurio praebuit, percunctanti Neroni, cur in caedem suam conspiravisset, breviter respondens non aliter tot flagitiis eius subveniri potuisse. tum iussam poenam subiit. nec ceteri centuriones in perpetiendis suppliciis degeneravere: at non Faenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit.

Opperiebatur Nero, ut Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum et infensum ratus: sed ex coniuratis consilia cum Vestino non miscuerant quidam vetustis in eum simultatibus, plures, quia praecipitem et insociabilem credebant. ceterum Neroni odium adversus Vestinum ex intima sodalitate coeperat, dum hic ignaviam principis penitus cognitam despicit, ille librociam amici metuit, saepe asperis facetiis inlusus, quae ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. accesserat repens causa, quod Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi iunxerat, haut nescius inter adulteros eius et Caesarem esse.

LXIX. De consul Vestinus wordt onschuldig veroordeeld.

LXIX. Igitur non crimine, non accusatore existente, quia speciem iudicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus Gerellanum tribunum cum cohorte militum inmittit iubetque

---

LXVIII 4. *subveniri* = tegengaan.

8. *opperiebatur*, gevolgd door ut, naar analogie van exspectare, eveneens bij Plautus en Livius, o.a. 42, 48, 10.

9. *consilia ... miscuerant*, i. p. v. consilia communicaverant, cf. Hist. 2, 7, Agric. 38.

11. *praecipitem*, overijld.

14. *asperis facetiis*, cf. 5, 2: dicax idem et Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud praepotentes in longum memoria est. *multum ex vero traxere*, vert: veel waars bevatten, eig: veel ontleenen aan ...

15. *repens* = recens, cf. 6, 7.

16. *Statiliam Messalinam*, na den dood van Poppaea Sabina trouwde Nero met haar, in het jaar 66; zij was de achterkleindochter van Statilius Taurus, die onder Augustus praefectus urbi was, cf. 6, 11.

LXIX. 18. *existente*, optreden.

19. *speciem indicis induere*, cf. Liv. 40, 12, 4: ultro mihi non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et percussoris speciem induit; = onder den schijn van een wettig proces V. veroordeelen.

praevenire conatus consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuventutem, quia Vestinus imminentes foro aedes decoraque servitia et pari aetate habebat. cuncta eo die munia consulis impleverat conviviumque celebrabat, nihil metuens an dissimulando metu, cum ingressi milites vocari eum a tribuno dixere: ille nihil demoratus exsurgit et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, praesto est medicus, abscinduntur venae, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur. circumdati interim custodia, qui simul discubuerant, nec nisi provecta nocte omissi sunt, postquam pavorem eorum, ex mensa exitium opperientium, et imaginatus et inridens Nero satis supplicii luisse ait pro epulis consularibus.

LXX. Dood van Lucanus, Senecio, Quintianus en Scaevinus.

LXX. Exim Annaei Lucani caedem imperat. is profluente sanguine ubi frigescere pedes manusque et paulatim ab extremis cedere spiritum fervido adhuc et compote mentis pectore intellegit, recordatus carmen a se compositum, quo volneratum militem per

1. *velut arcem*, velut staat hier als attrib. vert: zijn huis, op een burg gelijkend, cf. Suet. Nero 37; door het volgende: imminentes foro aedes, wordt arcem verklaard.

2. *delectam*, sc. quasi ad militiam et ad oppugnandum principem.

5. *dissimulando*, h.l. = dissimulans.

6. *properantur*, transitief gebr., cf. 13, 17.

7. *praesto est medicus*, cf. Suet. Ner. 37: mori iussis non amplius quam horarum spatium dabat; ac ne quid morae interveniret, medicos admovebat, qui cunctantes continuo curarent (ita enim vocabatur venas mortis gratia incidere).

10. *omissi*, = dimissi.

11. *ex* = na.

11. *imaginatis*, dit werkwoord komt voor het eerst bij Plinius den Oudere voor, = zich in zijn gedachten een voorstelling maken van.

LXX. 13. *Annaei Lucani*, cf. c. 49.

14. *extremis*, de extremiteiten van het lichaam.

16. *carmen*, h.l. gedeelte van een gedicht; bedoeld zijn zeer waarschijnlijk Pharsalia 3, 635—646, waar de dichter vertelt hoe een, in den zeeslag bij Massilia gewonde, doodbloedt; de bedoelde versregels luiden als volgt:

Ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncos
Adfixit Lycidan. Mersus foret ille profundo;
Sed prohibent socii suspensaque crura retentant.
Scinditur avulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis,
Discursusque animae diversa in membra meantis
Interceptus aquis. Nullius vita perempti

eiusmodi mortis imaginem obisse tradiderat, versus ipsos rettulit eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac et Quintianus et Scaevinus non ex priore vitae mollitia, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Gehuichelde blijdschap in Rome. Belooningen.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis; alius filio, fratre alius aut propinquo aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi et dextram osculis fatigare. atque ille gaudium id credens Antonii Natalis et Cervarii Proculi festinata indicia inpunitate remuneratur. Milichus praemiis ditatus conservatoris sibi nomen Graeco eius rei vocabulo adsumpsit. e tribunis Gavius Silvanus, quamvis absolutus, sua manu cecidit; Statius Proxumus veniam, quam ab imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. exuti dehinc tribunatu * * Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, quasi principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur. Novio Prisco per amicitiam Senecae et Glitio Gallo

---

Est tanta dimissa via. Pars ultima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus.
At tumidus qua pulmo iacet, qua viscera fervent,
Haeserunt ibi fata diu, luctataque multum
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.

1. *quo . . . tradiderat,* waarin hij, een dergelijken dood schilderend, een gewond soldaat had laten sterven.

2. *suprema vox,* over zijn sterfdag, cf. den anonymus in vita Lucani: venas sibi praecidit periitque pridie Kal. Maias Attico Vestino et Nerva Siliano coss.

LXXI. 7. *ornare lauru domum,* dit geschiedde bij blijde gebeurtenissen in het huis of in den staat, cf. Juv. 6, 79: ornentur postes et grandi ianua lauro en 10, 65: pone domi laurus, duc in Capitolia magnum Cretatumque bovem; Seianus ducitur unco.

7. *genua . . . advolvi,* cf. 1, 13: ambulantis Tiberii genua advolveretur. *ipsius,* Neronis. *et,* niettegenstaande het voorafgaande asyndeton, om *genua . . . fatigare* als één handeling aan te duiden.

8. *gaudium,* vert: oprechte vreugde. *festinata,* voor het trans. gebr. cf. properantur (c. 69, 6).

10. *Graeco . . . vocabulo,* sc. σωτήρ.

13. *vanitate exitus* = ambitioso exitu. *corrupit* = vernietigen.

14. *Pompeius,* hiervoor is de voornaam of bijnaam uitgevallen. *Cornelius Martialis,* in Hist. 3, 70 en 73 komt deze naam eveneens voor.

15. *quasi . . . existimarentur,* dit is een vermoeden van Tacitus zelf, = omdat (naar het zeggen).

15. *existimarentur* = odii adversus principem suspecti essent. *Novio Prisco,* deze was consul in 78 n. C., cf. C. I. L. 6, 2056: L. Ceionio Commodo D. Novio Prisco coss.

atque Annio Pollioni infamatis magis quam convictis data exilia. Priscum Artoria Flaccilla coniux comitata est, Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum et integris opibus, post ademptis; quae utraque gloriam eius auxere. pellitur et Rufrius Crispinus occasione coniurationis, sed Neroni invisus, quod Poppaeam quondam matrimonio tenuerat. Verginium ⟨Flavum et Musonium⟩ Rufum claritudo nominis expulit: nam Verginius studia iuvenum eloquentia, Musonius praeceptis sapientiae fovebat. Cluvidieno Quieto, Iulio Agrippae, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, velut in agmen et numerum, Aegaei maris insulae permittuntur. at Cadicia, uxor Scaevini, et Caesennius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantum poena experti. Acilia, mater Annaei Lucani, sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Vervolg.

LXXII. Quibus perpetratis Nero et contione militum habita bina nummum milia viritim manipularibus divisit addiditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur. tum, quasi gesta bello expositurus, vocat senatum et triumphale decus

---

1. *data* = genadig geschonken.
2. *Gallum Egnatia Maximilla*, deze leefden op Andros in ballingschap en stonden daar in hooge eer, cf. C. I. Gr. 2349 i: ὁ δῆμος 'Εγνατίαν Μαξίμιλλαν, τὴν ἑαυτοῦ εὐεργέτιν, ἀρετῆς ἕνεκα en ὁ δῆμος Πούπλιον Γλείτιον Γάλλον, τὸν ἑαυτοῦ πάτρωνα καὶ εὐεργέτην, ἀρετῆς ἕνεκα.
3. *quae utraque* = klass: quod utrumque, dat zij n.l. haar man in de ballingschap volgde in weerwil het genot, dat haar groot vermogen haar in Rome kon aanbieden en dat zij om haar man haar groot vermogen verloor.
4. *Rufrius Crispinus*, cf. 11, 1.... Crispinum, praetorii praefectum. 5. *sed*, vert: eigenlijk echter omdat...
6. *Verginium Flavum*, deze was de leermeester van Persius en wordt door Quintilianus (3, 1, 21) onder de rhetoren vermeld. *Musonium Rufum*, cf. 14, 59: doctores sapientiae, Coeranum Graeci; Musonium Tusci generis...
10. *in agmen et numerum*, om den trein te sluiten en het getal vol te maken.
11. *Caesennius Maximus*, bij Martialis (7, 44) Caesonius geheeten: Maximus ille tuus, Ovidi, Coesonius hic est, Cuius adhuc voltum vivida cera tenet. Hunc Nero damnavit: sed tu damnare Neronem Ausus es et profugi, non tua fata sequi... Audiet hoc praesens venturaque turba fuisse Illi te, Senecae quod fuit ille suo.
12. *Acilia, mater Annaei Lucani*, cf. c. 56.
13. *dissimulata* — genegeerd.
LXXII. 14. *militum*, sc. praetorianorum.
16. *ex modo annonae* = in overeenstemming met de voor het oogenblik geldenden korenprijs, waarschijnlijk ontvingen zij het voor een geringeren prijs.

Petronio Turpiliano consulari, Cocceio Nervae, praetori designato, Tigellino, praefecto praetorii, tribuit, Tigellinum et Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines apud Palatium quoque effigies eorum sisteret. consularia insignia Nymphidio ⟨decreta, de quo⟩, quia nunc primum oblatus est, pauca repetam: nam et ipse pars Romanarum cladium erit. igitur matre libertina ortus, quae corpus decorum inter servos libertosque principum vulgaverat, ex C. Caesare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et torvo vultu erat, sive C. Caesar, scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illusit . . .

LXXIII. Nero verdedigt zich voor den senaat.

LXXIII. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum et collata in libros indicia confessionesque damnatorum adiunxit. etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros ⟨claros⟩ et insontes ob invidiam aut metum extinxisset. ceterum coeptam adultamque et revictam coniurationem neque tunc dubitavere, quibus verum noscendi cura erat, et fatentur, qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. at

---

1. *Petronio Turpiliano*, cf. 14, 29: Caesennio Paeto et Petronio Turpiliano cos.
1. *Cocceio Nervae*, den lateren keizer: voor de ornamenta triumphalia van Cocceius Nerva cf. het C. I. L. XI 5743: M. Cocceius [M. f . . . Nerva, cos.] augur sodal[is August(alis) . . . quaest(or) urb(anus) VI vir turma[e eq.] R(omanorum) . . . Salius] Palat(inus), triumphalib[us ornamentis] honoratus.
3. *apud*, in.
6. *pars Romanarum cladium*, cf. Verg. Aen 2, 6: . . . et quorum pars magna fui; en Sen. Dial 6, 18, 7 erisque et spectator et ipse pars magna conantium; Nymphidius Sabinus werd in plaats van Faenius Rufus (cf. c. 66) praefectus praetorio; na den dood van Nero trachtte hij de praetorianen van Galba te doen afvallen, doch hij werd door zijn eigen soldaten gedood.
6. *erit*, n.l. bij de vermelding van de woelingen, na Nero's dood.
9. *habitu . . . erat*, cf. Suet. Caligula (c. 56): statura fuit eminenti . . . corpore enormi . . . fronte lata et torva.
10. *illusit*, men neemt algemeen aan, dat zich achter deze woorden een lacune zich bevindt, daar het medegedeelde te weinig is, met het oog op het aangekondigde: quia nunc primum oblatus est, pauca repetam.

LXXIII. 12. *edictum apud populum* — een edict, dat hij voor het volk bracht.
13. *lacerabatur*, hekelen; cf. 4, 42.
15. *revictam* = oppressam, cf. Hor. Carm. 4, 4, 23: Lateque victrices catervae Consiliis juvenis revictae.

in senatu cunctis, ut cuique plurimum maeroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem, Senecae fratris morte pavidum et pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens, hostem et parricidam vocans, donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut obliterata mansuetudine principis novam ad saevitiam retraheret.

LXXIV. Vreugdebetoon van den senaat over de redding van den keizer.

LXXIV. Tum [decreta] dona et grates deis decernuntur, propriusque honos Soli, cui est vetus aedes apud circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis numine retexisset; utque circensium Cerialium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur, mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet; templum Saluti extrueretur eo loci, ex quo Scaevinus ferrum

---

1. *cunctis . . . demissis*, kortweg gebr. i. p. v.: cunctis — et ut cuique plurimum maeroris, ita maxime — in adulationem demissis. *maeroris*, n.l. over bloedverwanten of vrienden, die terechtgesteld waren. *Iunium Gallionem*, voluit heette hij L. Annaeus Iunius Gallio, voor zijn adoptio was zijn naam Annaeus Novatus; hij was consul suffectus geweest, cf. Plin. H. N. 31, 6, 62; ten tijde van de reis van den apostel Paulus was hij proconsul van Achaia, cf. Handelingen der apostelen, 18, 12: Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας; Nero liet hem later dooden, cf. Dio 62, 25: καὶ οἱ ἀδελφοὶ (n.l. van Seneca) ὕστερον ἐπαπώλοντο·

3. *hostem*, sc. patriae. *parricidam*, door zijn samenzweren tegen den keizer, den pater patriae.

4. *deterritus est*, h.l. = tot zwijgen brengen.

4. *ne . . . videretur*, dit hangt niet af van: deterritus est, maar geeft den inhoud van den consensus patrum aan, welke uit een waarschuwing bestond. *composita* — afgedaan. 5. *odii*, sc. exercendi.

7. *retraheret*, weer te voorschijn halen.

LXXIV. 9. *apud circum* = in circo, cf. Tertull. de Spect. 8: circus soli principaliter consecratur, cuius aedes medio spatio, et effigies de fastigio aedis emicat, quod non putaverunt sub tecto consecrandum, quem in aperto habent. *occulta coniurationis* — het geheim complot.

11. *Cerialium*, cf. c. 53.

12. *mensis Aprilis*, in deze was de samenzwering ontdekt.

12. *cognomentum* = nomen; de maand kreeg den naam: Neroneus, cf. 16, 12.

13. *eo loci*, cf. 14, 61; men vermoedt, dat tusschen eo loci en ex quo iets is uitgevallen, hoewel de handschriften geen hiaat vertoonen; uit caput 53 toch weten wij, dat Scaevinus dezen dolk had weggenomen uit een tempel, welke reeds bestond; het is mogelijk, dat achter eo loci de nadere aanduiding van de plaats volgde, waar de nieuwe tempel van Salus was gebouwd en tevens wat er zou gedaan worden, om den tempel in Ferentinum te eeren.

prompserat. ipse eum pugionem apud Capitolium sacravit inscripsitque Iovi vindici. in praesens haud animadversum; post arma Iulii Vindicis ad auspicium et praesagium futurae ultionis trahebatur. reperio in commentariis senatus Cerialem Anicium, consulem designatum, pro sententia dixisse, ut templum divo Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur. quod quidem ille decernebat tamquam mortale fastigium egresso et venerationem hominum merito, ⟨sed ipse prohibuit, ne interpretatione⟩ quorundam ad omen malum sui exitus verteretur: nam deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

---

1. *apud* — op.
3. *Iulii Vindicis*, C. Julius Vindex, propraetor van Gallië, stond in het jaar 68 tegen Nero op, in verstandhouding met Galba, den stadhouder van Spanje; hoewel Vindex werd verslagen, was zijn opstand toch het sein voor den afval van Nero.
4. *in commentariis senatus* — de senaatsprotokollen, ook *acta senatus* genoemd. *trahebatur* — uitleggen.
4. *Cerialem Anicium*, cf. 16, 17; nadat hij later was aangeklaagd, doodde zich zelf.
5. *pro sententia* = loco sententiae.
9. *nam*, dit geeft de reden aan, dat het voorstel slecht kon worden uitgelegd.
10. *agere* = esse; versari.

INHOUD.

Bladz.

P. CORNELII TACITI

GERMANIA

MET AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

Dr. J. W. v. ROOIJEN.

Prijs f 0.65.

P. CORNELII TACITI DE VITA ET MORIBUS CN. JULII AGRICOLAE

LIBER.

MET INLEIDING EN AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

Dr. J. W. v. ROOIJEN.

Prijs f 0.65.

UITGAVEN VAN P. NOORDHOFF TE GRONINGEN.

